

Ivana Lončar

(Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu)

UDRUGA HRVATSKA ŽENA U OSIJEKU (1921.-1943.)

UDK 061.2-055.2(497.5 Osijek)“1921/1943”

Pregledni rad

Primljeno: 29. 11. 2010.

U članku se kroz pojedine faze prikazuje djelovanje ženske udruge Hrvatska žena u Osijeku, zatim što je ona predstavljala za svoje članice te kako su one doprinosile tadašnjem društvenom životu u gradu Osijeku i šire. Također, prikazuju se i okolnosti u kojima je udruga prestala djelovati.

Ključne riječi: udruga, Hrvatska žena, Klub Hrvatica, Osijek, Josipa Glembay, Majčin dan, Hrvatski dom

Uvod

Narodna i prosvjetna udruga Hrvatska žena osnovana je u Zagrebu početkom 1921. inicijativom Marije Kumičić.¹ Pravila udruge zapisana su 13. ožujka 1921., a odobrena su odlukom Kraljevske hrvatsko-slavonske zemaljske vlade, Povjereništva za unutarnje poslove u Zagrebu 21. svibnja 1921.² U njima je istaknuta i svrha djelatnosti udruge koja je bila prvenstveno dobrotvor-

¹ Marija Kumičić, rođena Maršić (1863.-1945.), djetinjstvo je provela u rodnom Varaždinu gdje je završila Višu djevojačku školu u samostanu kod uršulinki te upoznala i supruga, Eugena Kumičića (1850.-1904.), hrvatskog književnika i političara, uz kojega se i počela rano baviti politikom. Digla je glas u obranu žene 1903. u knjižici *Žensko pitanje* te se angažirala na karitativnom i socijalnom radu. Od 1919. postaje jedna od najaktivnijih suradnica mnogih hrvatskih društava. Marija Kumičić osnovala je udrugu Hrvatska žena, bila je predsjednica društva Tomislav te počasna i aktivna članica brojnih drugih hrvatskih društava sve do kraja života. Bila je suradnica mnogih listova, prevodila je iz francuske literature te je pisala literarne radove. Lucija Benyovsky, “Marija Kumičić”, *Informatica museologica* 1-2 (2001), 60.-64.; Lucija Benyovsky, “‘Putem uspomena’ Marije Kumičić”, *Časopis za suvremenu povijest* 3 (1996), 427.-438.

² *Pravila društva hrvatska žena Zagreb. Podružnica u Osijeku.* Tiskara Rališ i Barišić, Požega, Hrvatski državni arhiv, Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju – Upravno odjeljenje VIII-10 6161/1922. (dalje: HDA, PU UO)

na, namijenjena siromašnom hrvatskom narodu, ali se također protezala na rad na kulturnom, prosvjetnom i nacionalnom polju, što je vidljivo iz samog naziva udruge. Za prvu predsjednicu udruge izabrana je Zora pl. Trnski, dok su potpredsjednice bile Ivka barunica Ožegović i Marija Kumičić.

Koliko je ozbiljno i odgovorno bio organiziran rad udruge, govore podaci o osnovanim podružnicama narednih mjeseci, ali i kasnijih godina. Podružnice su otvarane redom u Petrinji, Osijeku, Požegi, Karlovcu, Jastrebarskom te Sisku, Daruvaru, Brodu na Savi, Gospiću, Ogulinu, Vukovaru i drugim gradovima širom Hrvatske. Udruga je stoga vrlo brzo stekla veliku popularnost te joj se posvećivalo mnogo pažnje.

Unatoč karitativnoj, kulturnoj i prosvjetnoj djelatnosti, udruga je ipak povremeno bila zabranjivana od vlasti i oslovljena kao nacionalistička i separatistička. Ali ipak, to ih nije spriječilo u njihovom djelovanju. Udruga Hrvatska žena uspješno je djelovala sve do konačne zabrane 1943., nakon pune 22 godine rada.³

Osnivanje udruge Hrvatska žena, podružnice u Osijeku

Prvi dogovor o osnivanju podružnice u Osijeku

U vrijeme osnivanja udruge Hrvatska žena Osijek je bio po veličini drugi grad u Hrvatskoj, odmah iza Zagreba, s razvijenom industrijom i trgovinom. Prema službenom popisu stanovništva 1921. Osijek je imao 34 082 stanovnika (16 675 žena i 17 425 muškaraca). Prema materinjem jeziku najviše je bilo Hrvata i Srba (20 512), a odmah nakon njih uslijedili su Nijemci (10 077), Mađari (2106), Česi i Slovaci (770), Slovenci (620), Rusi (111), Poljaci (108) te ostali. Pripadnika rimokatoličke vjeroispovijesti bilo je 25 877, pravoslavne 4542, židovske 2596, evangeličke 626, muslimanske 215, grkokatoličke 155 te 60 pripadnika drugih vjeroispovijesti.⁴

Odakle dolazi inicijativa za osnivanje podružnice Hrvatske žene u Osijeku saznajemo iz poduljeg članka objavljenog u *Hrvatskom glasu*⁵ koji potpisuje

³ Lucija Benyovsky, "Društvo 'Hrvatska žena'", *Marulić, hrvatska književna revija* 5 (2006), 747-750.; Lucija Benyovsky, *Društvo "Hrvatska žena" u Karlovcu 1921-1945, 1991-1996.* (Karlovac, 1996), 15.-18.

⁴ Zdravko Dizdar, "Osnivanje i djelatnost četničkih udruženja na području grada i kotara Osijek u monarhističkoj Jugoslaviji (1918.-1941.). (Prvi dio)", *Scrinia Slavonica. Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest* 5 (2005), 200.-201.; Ive Mažuran et al., *Od turskog do suvremenog Osijeka* (Zagreb, 1996), 301.-304.; Stjepan Sršan, Ivan Matić, *Zavičajnici grada Osijeka: 1901.-1946.* (Osijek, 2003), 6.-7.

⁵ *Hrvatski list (Hrvatski glas)* počeo je izlaziti kao dnevnik u Osijeku 4. siječnja 1920. godine. Pokrenuli su ga mjesni predstavnici građanske Hrvatske zajednice, dr. Franjo Papratović, dr.

“privremeni odbor” podružnice. U njemu se navodi kako je došlo do osnivanja podružnice i kolika je važnost djelovanja ove udruge. Na samom početku istaknuto je kako je ovo prva udruga u Hrvatskoj u kojoj su se udružile sve građanke, “žene inteligencije, privrednog i radničkog svijeta”, u namjeri da se zbliže i da izglađe sve razlike koje su ih dosad razdvajale.⁶

Zatim je naveden pozitivan primjer osnivanja prve podružnice udruge u Petrinji u srpnju 1921. Tamo se, naime, na konstituirajućoj skupštini u prvi mah upisalo tristo članica te je cijeli događaj prošao u “najljepšem skladu, potpunoj jednodušnosti i u pravom hrvatskom oduševljenju”.⁷ Bio je dokaz tamošnje vrlo žive nacionalne svijesti. U isto vrijeme osječke učiteljice nalazile su se u Zagrebu gdje su otišle glasovati za opstanak Saveza hrvatskih učiteljskih društava. Tom su se prilikom susrele i upoznale s članicama Hrvatske žene. Kako su se oduševile sa svrhom društvenog djelovanja, Osječanke su obećale da će se potruditi i čim prije osnovati u Osijeku drugu podružnicu udruge.

Tako su svega nekoliko mjeseci nakon što je osnovana Hrvatska žena u Zagrebu, osječke žene bile pozvane na dogovor na kojem se raspravljalo o osnivanju podružnice udruge u Osijeku. Okupio se malen broj rodoljubnih žena. Tom je prilikom zagrebački odbor uputio sljedeću izjavu: “Između Vas i nas ne može biti nego potpuni sporazum, jer iste su nam želje, isti cilj. Mi Vama ne ćemo da budemo gospodarice: nego sestre po Bogu i hrvatskoj Majci i nikako ne ćemo da diramo u uređaj Vaš, odnosno osječke naše podružnice, nego prepuštamo sasvim Vama, da se prema svojim prilikama konstituirate i svoj rad udesite onako, kako Vam zdrav razum i pošteno hrvatsko srce nalaže.”⁸

Iz sačuvanog zapisnika saznajemo da se dogovor održao 25. srpnja 1921. pod predsjedanjem Josipe Glembay,⁹ ovlaštene povjerenice udruge Hrvatska

---

Milan Čacinović i dr. Vjekoslav Hengl, koji su usporedno s time osnovali Građansku tiskaru. Oslonjen na tiskaru, dnevnik se razvio u vodeći osječki list te najjači, najbolje uređeni pokrajinski informativni list u Hrvatskoj. Tijekom svoga izlaženja mijenjao je političku liniju, a najviše je podupirao politiku Hrvatske seljačke stranke, a policija ga je u izvješćima prije rata označavala kao politički neodređenog ili separatističkog. *Hrvatski list* više je puta bio zabranjen, a od kolovoza 1921. pa do kraja godine izlazi pod nazivom *Hrvatski glas*. Božidar Novak, *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću* (Zagreb, 2005), 57.; Josip Horvat, *Povijest novinstva Hrvatske 1771.-1939.* (Zagreb, 2003), 348.

⁶ “Hrvatska žena”, *Hrvatski glas*, 1 (2)/1921., 24 (11.09.1921), 3.

⁷ Isto.

⁸ Isto.

⁹ Josipa Glembay (Čepin, 29. srpnja 1861. - Osijek, 2. studenoga 1941.) osnovnu je školu završila u Osijeku, a 1882. Višu djevojačku i Učiteljsku školu u Zagrebu. Od 1883. radila je kao namjesna učiteljica u Nižoj pučkoj školi u Osijeku, a nakon što je položila stručni ispit 1896., imenovana je učiteljicom u Višoj djevojačkoj školi u Osijeku, u kojoj je od 1909.

žena u Zagrebu.¹⁰ Na sastanak su bile pozvane sljedeće žene: Anka Marjanović, Anka Pinterović, Marija Pinterović, Franjka Mayer-Hoić, Jelka Fichtner-Dvoršak, Slavica Magjer, Anka Bogdanić,¹¹ Štefanija Maulbeck,¹² Adela Paradeiser, Katica Hudetz, Agata Truhelka,¹³ Katica Kristić. Svoju odsutnost ispričala je Marica Papratović bolešću, a Jelena Krstić zastupanjem svoga supruga u trgovačkoj komori.¹⁴ Nekoliko njih imalo je nastavničko zvanje dok se za većinu ostalih može pretpostaviti da su bile žene (rjeđe kćeri) osječkih učitelja, trgovaca, poštanskih, bankovnih i drugih činovnika, odvjetnika, agronoma, mesara, nadničara i slično.¹⁵

Prisutne žene prvo su dobile priliku iznijeti i razmijeniti svoja mišljenja nakon čega je jednoglasno bilo zaključeno kako trebaju zajedničkim snagama poraditi na tome da se u Osijeku što prije osnuje podružnica udruge Hrvatska žena. Nakon toga je Josipa Glembay pročitala pravila udruge Hrvatska žena u Zagrebu te su prisutne žene izjavile da ova pravila mogu biti prihvaćena i za osječku podružnicu. Zatim su, na prijedlog zagrebačke ovlaštene povjerenice, buduće članice udruge odobrile i potpisale sljedeće očitovanje naslovljeno na upravu udruge Hrvatska žena u Zagrebu: "Na poticaj vaše članice učiteljice Josipe Glembay odlučile smo potpisane na današnjem dogovoru, u Osijeku

---

obavljala funkciju ravnateljice. Kao pedagog doprinijela je razvitku viših djevojačkih škola, osobito reorganizaciji izdavanja školskih knjiga. Unaprijedila je nastavu ženskog ručnog rada. Godine 1911. utemeljila je "Jubilarnu zakladu Josipe Glembay" za podupiranje siromašnih učenica. Pisala je pedagoške članke, novele, putopise, kazališne kritike, književne i kulturološke prikaze, poučne prikaze i crtice. Radove je objavljivala u različitim novinama (*Školski vjesnik*, *Hrvatski list*, *Omladina* i dr.). Za svojeg je života objavila i sljedeća djela: "Nauka o šarama", "Zajednica, učiteljsko društvo za grad Osijek i kotar osječki", "Što sada?", "Iskre pod pepelom" i "Za narod svoj". Branko Pleše, "Glembay, Josipa (Josefine)", *Hrvatski biografski leksikon*, knj. 4 (Zagreb, 1998), 746.-747.; I. Mažuran et al., *Od turskog do suvremenog Osijeka*, 660.; S. Sršan, V. Matić, *Zavičajnici grada Osijeka: 1901.-1946.*, 253.; Zlata Živaković-Kerže, *Osječka sjećanja. Njihov život u našem sjećanju* (Osijek, 2009), 108.; "Gđa Josipa Glembay jubilarica", *Hrvatski list* 17/1936., 205 (26.07.1936.), 13; "Josipa pl. Glembay predsjednica 'Hrvatske žene' u Osijeku", *Hrvatski list* 22/1941., 304 (3.11.1941.), 3.

¹⁰ *Zapisnik*, 25.VII.1921., HDA, PU UO VIII-10 6161/1922.

¹¹ Anka Bogdanić rođena je 1874. u Osijeku. Zavičajno pravo u gradu Osijeku uživala je kao službenica na pučkoj školi. S. Sršan, V. Matić, *Zavičajnici grada Osijeka: 1901.-1946.*, 94.

¹² Štefanija Maulbeck, kći Antuna i Magdalene, rođena je 9. kolovoza 1875. u Osijeku. Radila je kao nastavnica na Gradanskoj školi u Osijeku. Umrla je 3. siječnja 1947. u Osijeku. S. Sršan, V. Matić, *Zavičajnici grada Osijeka: 1901.-1946.*, 518.

¹³ Agata Truhelka rođena je 1890. u Sarajevu. Radila je u Osijeku kao pomoćna učiteljica (ne navodi se u kojoj školi). S. Sršan, V. Matić, *Zavičajnici grada Osijeka: 1901.-1946.*, 842.-843.

¹⁴ Pozvane su bile i Albertina Sauter, Marija Terković, Jelka Terković, Emilija Zelenka, Milka Ilamčić, Eva Schöfer-Azeni, Mimica Kristić, Zlata Wein-Smolić. *Zapisnik*, 25.VII.1921., HDA, PU UO VIII-10 6161/1922.

¹⁵ S. Sršan, V. Matić, *Zavičajnici grada Osijeka: 1901.-1946.*

osnovati podružnicu društva 'Hrvatska žena'. Voljne smo u duhu Vaših pravila društvenih ovdje živo poraditi u korist hrvatskog ženstva i sreću mile naše hrvatske domovine. Molimo što prije za potrebne točne upute i ovlast za osnivanje podružnice u Osijeku."¹⁶ Josipu Glembay ovlatile su za dopisivanje s upravom udruge u Zagrebu.

Kako se za rad udruge željelo privući što više članica, a njima mora biti objašnjena i svrha društvenog djelovanja, privremeni odbor informirao je i o tome. U članku stoji kako je svrha podružnice "u prvom redu ta, da u Osijeku širi hrvatsku narodnu svijest i tim pomalo iskorjenjuje švapčarenje, radi kojega je Osijek na zlu glasu"¹⁷ Naime, u Osijeku je u to vrijeme bilo preko deset tisuća Nijemaca te su po brojnosti bili odmah iza Hrvata i Srba. Na temelju ovog podatka vrlo se lako može zaključiti u kojoj se mjeri koristio njemački jezik te zašto su članice Hrvatske žene u prvom redu kao svrhu istaknule širenje hrvatske nacionalne svijesti. Stoga su članice prvenstveno mogle biti samo Hrvatice, ali i one koje to nisu, i to samo one "koje su prijateljice hrvatstva, svoju djecu već u ranom djetinjstvu privikavaju hrvatskom jeziku i nastoje, da im djeca u hrvatskoj školi uče štovati, ljubiti i dobro upoznati svoju hrvatsku domovinu, u čiju korist će u budućnosti, kad odrastu, imati raditi, ako žele biti vrijedni, da uživaju plodove bogatstva, kojima ona obiluje"¹⁸ Zato pozivaju sve istomišljenice, neporočne žene i djevojke, koje su spremne na suradnju i koje razabiru korisnu i plemenitu svrhu udruge da se uključe u rad podružnice. Ovom se prilikom uopće nije spominjao humanitarni ili kulturno-prosvjetni rad udruge već samo onaj na nacionalnom polju. Sudeći po prezimenima članica, u udruzi je doista bilo žena koje nisu bile hrvatskog podrijetla, ali su bile "prijateljice hrvatstva" pa za njih možemo pretpostaviti da su se osjećale pripadnicama hrvatske nacije.

Konstitucionalna sjednica

Nešto manje od dva mjeseca nakon prvog dogovora o osnivanju, održana je 5. rujna 1921. konstitucionalna sjednica osječke podružnice udruge Hrvatska žena pod predsjedanjem Marice Papratović. Prema sačuvanom zapisniku prisutne su bile sljedeće žene: Franjka Mayer, Josipa Glembay, Jelka Fichtner,

¹⁶ *Zapisnik*, 25.VII.1921., HDA, PU UO VIII-10 6161/1922.

¹⁷ "Hrvatska žena", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 24 (11.09.1921.), 3.

¹⁸ Isto.

Mimica Kristić, Milka Ilančić, Melanija Lopašić, Ivka Sedely, Slava Bösendorfer, Marga Meister¹⁹ i Adela Paradeiser.²⁰

U prvoj točki zapisnika stoji da je ovlaštena povjerenica udruge Josipa Glembay obrazlagala potrebu da se na toj sjednici bez odgode konstituiraju odbor koji će kao svoj zadatak preuzeti pripreme za “prvi sastanak podružnice”, tj. konstitucionalnu skupštinu, koja se trebala održati 9. listopada 1921. Dužnost tog privremenog odbora bila bi, između ostaloga, i prikupljanje članica. Josipa Glembay objasnila je kako bi, prema pravilima, trebala biti izabrana 21 odbornica i 4 revizorice, ali je na kraju zaključila kako će i 11 prisutnih žena lako izvršiti poslove vezane uz pripreme. Zatim je predložila prisutnim ženama da sve postanu članice privremenog odbora, što su one i prihvatile.²¹

U drugoj točki zapisnika navedene su, prema prijedlogu Josipe Glembay, sljedeće prihvaćene društvene funkcije: predsjednica Anka Marjanović, potpredsjednice Marica Papratović i Franjka Mayer, blagajnica Jelka Fichtner, dok su sve ostale žene odbornice. Također, usvojen je i prijedlog Josipe Glembay kako će ona i dalje obavljati tajničke poslove vezane uz podružnicu do konstitucionalne skupštine u listopadu.²²

Tri dana nakon sjednice pojavljuje se u *Hrvatskom glasu* prva vijest o društvenom djelovanju Hrvatske žene, podružnice u Osijeku. Vijest je vrlo kratka i u njoj piše samo kako su saznali da su osječke Hrvatice odlučile osnovati podružnicu udruge Hrvatska žena u Osijeku te da je izabran privremeni odbor kojemu su na čelu već spomenute žene navedene u zapisniku.²³

Nove članice mogle su se prijaviti osječkom privremenom odboru svakog četvrtka od 14 do 18 sati u Učiteljskoj čitaonici Pučke škole u Jägerovoj ulici (današnja zgrada Filozofskog fakulteta), počevši od 15. rujna. O članstvu se odlučivalo tajnim glasovanjem odbora uz potrebnu većinu glasova, s time da protiv odluke odbora nije bilo priziva niti pak je on morao iznijeti razloge radi kojih netko nije primljen kao član udruge.²⁴ Prave članice plaćale su upisninu od 4 krune i godišnju članarinu (prema slobodnoj odluci) od 48 K ili 24 K što se moglo platiti godišnje, polugodišnje, četvrtgodišnje, pa i u mjesečnim obrocima unaprijed. Također, postojala je mogućnost da netko bude imenovan

¹⁹ Margareta (Marga) Meister rođena je 5. ožujka 1900. u Buzenu u Rumunjskoj. Bila je učiteljica. Zavičajno pravo u gradu Osijeku uživala je na temelju dekreta Ministarstva unutarnjih poslova od 13. studenoga 1922. godine. S. Sršan, V. Matić, *Zavičajnici grada Osijeka: 1901.-1946.*, 524.

²⁰ *Zapisnik*, 5.IX.1921., HDA, PU UO VIII-10 6161/1922.

²¹ Isto.

²² Isto.

²³ “Društvo ‘Hrvatska žena’ u Osijeku”, *Hrvatski glas* 1 (2)/ 1921., 22 (8.09.1921.), 4.

²⁴ Isto.

začasnim članom ukoliko stekne osobite zasluge za promicanje udruge Hrvatska žena i njezine svrhe.²⁵

Usljedio je prijavljivanje članica za novu kulturnu žensku udruhu koje je, prema izvještavanju *Hrvatskog glasa*, teklo bez zastoja. S obzirom na gradsku razdjeljenost, pratilo se koliko se prijavljivalo "gornjograđanki", a koliko "donjograđanki". "Gornjograđanke" su se okupljale brže i življe od "donjograđanki" koje su oklijevale. Njih se zato dodatno poticalo. Otvorena je bila i mogućnost osnivanja posebne sekcije za Donji grad ukoliko se prijavi dovoljan broj žena, a posebno se naglašavalo i to da će na konstitucionalnoj skupštini u listopadu pravo glasa imati samo one članice koje se upišu najkasnije do 6. listopada.²⁶

Naime, osječki je Gornji grad od druge polovice 19. stoljeća postao reprezentativni dio grada te je preuzeo vodeću političku, kulturnu i gospodarsku ulogu što je dovelo i do povećanja broja stanovnika (1910. imao je 17 694 stanovnika, dok je Donji grad imao 8 754).²⁷ Uzmemo li u obzir činjenicu da su pripadnice plemićkih i građanskih obitelji održavale širu mrežu društvenih odnosa te su ranije od ostalih počele sudjelovati u radu različitih društava budući da su bile imućnije i obrazovanije, onda je ovo jedan od razloga bržeg okupljanja u Gornjem gradu (supruga učitelja, činovnika, bankara, trgovaca, obrtnika i sl.). Između ostaloga, Donji se grad razlikuje od Gornjeg i po nacionalnoj strukturi te je u tom dijelu grada smještena pravoslavna crkva pa je stoga i ovo jedan od razloga manjeg broja prijavljenih članica.

Iz navedenih razloga, gornjogradske članice udruge Hrvatska žena organizirale su dogovor i upisivanje donjogradske članice 25. rujna u 16 sati u prostorijama Hrvatskog doma u Donjem gradu. Pozvale su sve donjogradske Hrvatice da dođu u što većem broju u nadi da će im se pridružiti u društvenom radu. Naime, predviđen je dogovor o mogućem osnivanju podružnice u dvije sekcije koje će činiti jednu cjelinu udruge (Donji i Gornji grad) te potpunjavanje mjesta u privremenom odboru koja su ostavljena za donjogradske članice.²⁸

Odaziv Osječanki iz Donjeg grada i dalje nije bio onakav kakav se priželjkivao i kakav je bio prisutan kod onih iz Gornjeg grada. O tome nam svjedoči vijest objavljena 27. rujna 1921. Dok su žene iz Gornjeg grada dolazile u velikom broju, "donjograđanskih Hrvatice" došlo je svega dvanaest. Ovaj broj zaprepastio je sve, budući da se očekivao puno veći odaziv, i bio je nadasve

²⁵ "Hrvatska žena", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 36 (25.09.1921.), 3.

²⁶ "Hrvatska žena", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 31 (20.09.1921.), 3.

²⁷ Josip Lakataš, *Narodna statistika* (Zagreb, 1914), 19.; Zlata Živaković-Kerže, *Urbanizacija i promet grada Osijeka na prijelazu stoljeća (1868.-1918.)* (Osijek, 1996), 77.-84.

²⁸ "Hrvatska žena", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 36 (25.09.1921.), 3.

premalen. Nepoznati autor članka pita se kako je to moguće kad je Donji grad oduvijek slovio kao onaj dio Osijeka “u kojem je hrvatska narodna svijest osobito živa”.²⁹

Kako je riječ o kulturnoj udruzi koja je trebala poticati društvenost i domoljublje, pomagati drugima, usavršavati i razvijati mnoge ženske sposobnosti, bilo je neshvatljivo zašto se osječke žene iz Donjeg grada nisu odazvale u velikom broju. Ipak, u Donjem je gradu bilo ostavljeno sto pristupnica čime im je pružena nova prilika da se učlane. Sada se očekivalo da se sve pristupnice vrate ispunjene.

Naime, kako stoji i u samom članku, vrijeme u kojem se živjelo tražilo je od žena široki spektar sposobnosti i živo zanimanje za sve što su one mogle unaprijediti i osposobiti na “narodnom i ženskom polju rada, na polju čovječnosti, prosvjećivanja, morala, narodnog zdravlja, društvenosti i privrede”.³⁰ Kako žene tada nisu imale pravo glasa, one su se preko različitih društvenih udruženja odlučile angažirati i pokazati svoje vlastite mogućnosti i usmjeriti pažnju na sebe i svoj rad kroz pomaganje onima kojima je pomoć bila najpotrebnija. Životne prilike prisilile su ih da prekorače kućni prag i zauzmu svoj položaj u javnom životu te da “spremu svoju pokušaju u javnom privrednom radu, ako ne će da svojim muškim drugovima budu samo štetne suparnice, nego korisne, ravnopravne drugarice, moraju im biti ravne i u znanju i vještinama svojih ruku, a i to će biti, ako svaku priliku iskoriste, da se usavršavaju, ne po muškom uzoru, već po bogatstvu svoje ženske prirode, jer javni rad ne smije ženu da lišava njenih osebina, već ih mora dovesti do najvećega stupnja razvitka”, a on je moguć samo u ženskoj kulturnoj organizaciji u čemu se i zrcali vrijednost društvene svrhe podružnice udruge Hrvatska žena.³¹

Tijekom tih upisa održavale su se i sjednice privremenog odbora na kojem su se rješavale neodgodive i važne stvari vezane uz početak rada podružnice Hrvatske žene.³² Također, udruga je preko novina čitateljima skretala pažnju na određene probleme u gradu vezane uz nacionalne probleme. Primjer je kratko pismo koje je redakciji *Hrvatskog glasa* poslala članica Hrvatske žene te je u njemu, kao anonimna Osječanka, zabilježila kako je sjedila u Kazališnoj kavani i promatrala ljude oko sebe te se osjećala kao da je negdje u srcu Mađarske, a ne u Osijeku jer su svi oko nje govorili mađarskim, a ne hrvatskim jezikom te su slušali mađarske pjesme.³³ Iz ovoga je vidljivo koliko se

²⁹ “Hrvatska žena”, *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 37 (27.09.1921.), 2-3.

³⁰ Isto.

³¹ Isto.

³² “Hrvatska žena”, *Hrvatski glas* 1 (2)/ 1921., 38 (28.09.1921.), 4.

³³ “Tudjinština u Osijeku”, *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 38 (28.09.1921.), 4.

u misli članica urezala bitna svrha djelovanja udruge te kako su one ozbiljno shvatile svoje članstvo i odlučile se aktivno boriti za svoja uvjerenja.

Konstitucionalna skupština

Prva (konstitucionalna) skupština³⁴ Hrvatske žene, podružnice u Osijeku održala se u nedjelju, 9. listopada 1921., u dvorani Trgovačke i obrtničke komore smještene u Gornjem gradu. Konstitucionalnom skupštinom predsjedala je Anka Marjanović, predsjednica privremenog odbora, u prisutnosti odbornica, do tada 200 upisanih pravih članica, znatnog broja gostiju (“gospoda i gospođe iz svih slojeva osječkog građanstva”) te izaslanica zagrebačke središnjice udruge Hrvatska žena, Marije Kumičić i Slave Fürst.³⁵

Prva točka dnevnog reda bio je pozdrav predsjednice privremenog odbora čime je skupština i otvorena. Anka Marjanović istaknula je da ju osobito veseli što su podružnici kao članice pristupile brojne “mlade gospođe i mlade majke” te je spomenula rad tajnice Josipe Glembay koja je uložila veliki trud oko osnivanja podružnice u Osijeku. Zatim se osvrnula na sudjelovanje udruge Hrvatska žena u otkrivanju spomen-ploče Josipu Runjaninu te je preporučila da skupština “novčanim darom ublaži bijedu” njegove kćeri Wilhelmine čime je ujedno i potaknula članice na složan rad.³⁶

U zapisniku je ispušten sljedeći dio u kojem se prisutnima obraćaju izaslanice udruge iz Zagreba, no o tome saznajemo nešto iz izvještaja objavljenog u *Hrvatskom glasu*. Marija Kumičić je, u govoru prožetom hrvatskim duhom, istaknula uzroke zbog kojih je bilo prijeko potrebno osnovati ovu udruhu. Rekla je kako je dotada bilo karitativnih ženskih udruženja u Hrvatskoj, ali ne i u narodnom pogledu, a hrvatska žena treba, i dužna je, sudjelovati u narodnom radu. Govor je bio pozdravljen burnim odobravanjem i pljeskom i zatim je riječ preuzela Slava Fürst pročitavši svoj tajnički izvještaj iz kojeg se moglo razabrati da je udruga Hrvatska žena svojim radom sudjelovala u svim važnim kulturnim i prosvjetnim događanjima koji su se zbili od njezinoga osnutka te da je taj rad uvijek rezultirao uspjehom zbog čega je udruga postala “jedan

³⁴ Obavijest o održavanju konstitucionalne skupštine objavljena je u *Hrvatskom listu* zajedno s dnevnim redom. Svi Hrvati i Hrvatice grada Osijeka pozvani su da spomenutoj skupštini prisustvuju u što većem broju. “Poziv”, *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 46 (7.10.1921.), 3.

³⁵ Ispuštene točke dnevnog reda mogu se upotpuniti izvještajem koji je o skupštini objavio *Hrvatski glas* 11. listopada 1921. godine. Zapisnik, 9.X.1921., HDA, PU UO VIII-10 6161/1922.

³⁶ Isto.

faktor u našem javnom životu”.³⁷ Izvještaj je bio najbolja smjernica za rad podružnici u Osijeku.

Usljedio je izvještaj tajnice privremenog odbora Josipe Glembay o pripravnom radu za osnivanje osječke podružnice. Ona je rekla kako ju je doček Hrvatske žene pri skupštini Saveza hrvatskih učiteljskih društava u Zagrebu oduševio i dao joj poticaja za rad. Nadalje, nakon što je uvidjela uspjehe udruge u Zagrebu i osjetila njezinu neophodnu potrebu i veliku zadaću, odlučila je osnovati podružnicu u Osijeku, a posebno i zbog toga “što nad Osijekom uvijek lebdi neosnovana tvrdnja, da je tuđinski grad”.³⁸ Kao što sam već spomenula, na prvi glas o tome u dnevnim novinama, odazvalo se mnogo žena, te je ideja o osnivanju podružnice bila odlično podržana.

Josipa Glembay je također obavijestila prisutne kako će prvi javni nastup udruge biti već za dva dana, 11. listopada, povodom proslave 50-godišnjice mučeničke smrti Eugena Kvaternika. Tom će prigodom članice Hrvatske žene okтити katafalk u crkvi sv. Petra i Pavla, a navečer će prisustvovati komemoraciji u Hrvatskom domu u Donjem gradu.³⁹

Zatim je spomenula kako je dotad okupljeno 200 članica uz što je posebno istaknula marljiv i vrijedan rad Milke Ilančić, Marije Hrzić i Irene Dosutić, na prikupljanju novih članica. Izvještaj je zaključila nadom da će broj članica za godinu dana biti “popeterostručen”.⁴⁰

Sljedeća je točka bila izvještaj blagajnice o uspjehu prilikom upisivanja članica. Jelka Fichtner izjavila je da je društveni prihod već dostigao svotu od 8000 K prihoda dok rashoda još nije bilo. Nakon što su revizorice pregledale iskaz društvenog prihoda, pročelnica Katica Hudetz je u njihovo ime predložila da se blagajnica i privremeni odbor razriješe dužnosti, što je jednoglasno bilo usvojeno. Sljediло je vijećanje o društvenim pravilima, no ta je točka u zapisniku ispuštena.⁴¹

Nakon toga prešlo se na biranje nove predsjednice, članica odbora te revizorica. Na prijedlog Marije Kumičić dotadašnji privremeni odbor ponovno je izabran i proglašen stalnim za sljedeće tri godine jer je dotad dobro radio što su članice jednoglasno prihvatile.⁴²

³⁷ “Prva skupština ‘Hrvatske žene’, podružnice u Osijeku”, *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 49 (11.10.1921.), 4.

³⁸ Isto.

³⁹ Isto.

⁴⁰ *Zapisnik*, 9.X.1921., HDA, PU UO VIII-10 6161/1922.

⁴¹ Isto.

⁴² Izabran je sljedeći odbor: predsjednica Anka Marjanović, potpredsjednice Marica Papratović i Franjka Mayer, tajnica Josipa Glembay, zamjenica tajnice Štefa Vice, blagajnica Jelka

U zapisniku je zatim sve do kraja ispušteno dok *Hrvatski glas* piše kako je predsjednica Marjanović zahvalila na povjerenju nakon čega je Slava Fürst preuzela riječ. Govorila je o tome kako se odbor za gradnju Hrvatskog doma u Vukovaru obratio udruzi u Zagrebu za pomoć te je preporučila osječkim Hrvatima da i one daju svoj prilog jer je važnost ove gradnje jako bitna za Hrvate iz Srijema. Hrvatska žena iz Zagreba poklonit će, naime, Hrvatskom domu zastor za pozornicu izvezen u narodnim bojama. Osječke članice obećale su svoju pomoć.⁴³

Skupština je završila pjevanjem hrvatske himne te poklicima hrvatskoj domovini i gradu Osijeku nakon čega su se prisutne žene sastale u hotelu Grand (Županijska ulica) gdje se nastavio prijateljski razgovor uz brojne zdravice.

Pravila udruge Hrvatska žena

Društvena su pravila ispisana na 14 stranica i u njima su sadržani podaci i činjenice o imenu i sjedištu, zadatku, članstvu, društvenim sastancima, upravi, odborskim sjednicama, zadaćama pojedinih članova upravnog i revizijskog odbora, društvenim prihodima, "obraničkom sudu" te prestanku rada udruge Hrvatska žena čije je sjedište u Zagrebu.⁴⁴

Odmah na početku pravila, članak 2. ističe kako je zadatak udruge "da goji među hrvatskim ženama smisao za društvenost, koja će radjati inicijativom i akcijom na nacionalnom i feminističkom polju, na polju čovječnosti, prosvjeđivanja, morala, narodnog zdravlja, društvenosti i privrede", a da bi se to postiglo, udruga osniva sljedeće odsjeke: prosvjetni, feministički, privredni i socijalni.⁴⁵ Iz ovoga se vrlo lako može iščitati plemenita i rodoljubna svrha koja se tijekom cijelog postojanja udruge provlači kroz njezin rad.

Udruga je imala nekoliko kategorija članova: začasne članice (članovi), zakladateljice (zakladatelji), utemeljiteljice (utemeljitelji) te prave članice. Stalno se spominje kako članice moraju biti neporočne hrvatske žene iz čega je vidljivo koliko je udruzi stalo do toga da svojim radom i djelovanjem bude uzor i primjer svim ostalim hrvatskim građanima. Upravni odbor mogao je iz

---

Fichtner, zamjenica blagajnice Irena Jung. Za odbornice iz Gornjeg grada izabrane su Milka Ilančić, Adela Paradeiser, Melanija Lopašić, Slava Bösendorfer, Ivka Sedely, Jelena Krstić, Jelka Šram, Zora Virag-Drašković, a iz Donjeg grada Marija Hrzić, Marija Masz, Irena Bosutić, Nevenka Piller, Josipa Zierer, Jelica Schwalm. Članice revizijskog odbora postale su Katica Hudetz, Vjera Kovačević, Milka Mach, Dolfa Turkalj. Isto.

⁴³ "Prva skupština 'Hrvatske žene', podružnice u Osijeku", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 49 (11.10.1921.), 4.

⁴⁴ *Pravila društva hrvatska žena Zagreb. Podružnica u Osijeku*. Tiskara Rališ i Barišić, Požega, HDA, PU UO VIII-10 6161/1922.

⁴⁵ Isto.

udruge isključiti one članove koji nisu izvršili svoje dužnosti čak ni nakon tri opomene, koji su radili protivno društvenim interesima i koji su svojim ponašanjem vrijeđali čast i ugled udruge.⁴⁶

Članovi su tako svi redom morali biti vrijedni, odgovorni i svjesni pozitivnog utjecaja koji moraju prenijeti na ostatak građanstva te savjesno izvršavati svoje dužnosti i prava. Pravilima se nadalje detaljnije razlaže koja su prava karakteristična za prave članove udruge te što se sve podrazumijeva pod sastancima i kako bi oni trebali funkcionirati. Pravila također predviđaju da žene, članice, rade sve poslove oko vođenja udruge. Pod tim se podrazumijeva sama organizacija i upravljanje udrugom, podjela društvenih funkcija, vođenje financija, osmišljavanje aktivnosti i slično. Definirani su i uvjeti prestanka rada udruge.⁴⁷

Udruga Hrvatska žena na taj je način svojim članovima omogućila uživanje brojnih prava, ali je isto tako od njih zahtijevala i disciplinu te pridržavanje istih kako bi se udruga mogla što bolje organizirati i provoditi svoj rad kojim je uvelike doprinosila javnom društvenom životu grada Osijeka.

Nakon što su članice udruge na konstitucionalnoj sjednici jednoglasno bez izmjene prihvatile društvena pravila koja je Hrvatska žena u Zagrebu zapisala 13. ožujka 1921., a koja su odobrena 21. svibnja iste godine, što i stoji u rukom dopisanom tekstu na kraju knjižice, podnijela je osječka podružnica udruge Hrvatska žena, 31. siječnja 1922. molbu za odobrenje osnutka Kraljevskom redarstvenom povjereništvu u Osijeku.⁴⁸

Udruga je zatim 31. siječnja 1922. uputila tri primjerka pravila, zajedno sa prijepisima zapisnika sa sjednice i skupštine, na odobravanje zajedno s molbom za odobrenje osnutka udruge. Pravila je odobrilo Povjereništvo za unutarnje poslove Kraljevske hrvatsko-slavonske zemaljske vlade u Zagrebu 5. veljače 1922. Jedan je primjerak odobrenih pravila bio pohranjen u zbirci pravila, dok su ostala dva vraćena u Osijek. Jedan je trebao služiti za tamošnje potrebe, a drugi se trebao predati predsjednici udruge Hrvatska žena. Podružnica u Osijeku imala je tada zadovoljene sve uvjete za društveno djelovanje koje ću analizirati kroz vijesti i izvještaje objavljene u osječkom dnevniku *Hrvatski list*.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ *Kr. redarstvenom povjereništvu u Osijeku*, 31.I.1922., HDA, PU UO VIII-10 6161/1922.

Prve godine društvenog djelovanja (1921.-1925.)

Rad podružnice do prvog raspuštanja u lipnju 1922.

Osječka podružnica Hrvatske žene od samog je početka plijenila pozornost svojim napornim i ustrajnim radom. Udruga je tako svoj prvi javni nastup imala i prije odobrenja Pravila, 11. listopada 1921., povodom proslave 50-godišnjice mučeničke smrti Eugena Kvaternika, kao što je Josipa Glembay bila najavila na konstitucionalnoj skupštini dva dana ranije. Članice su se tom prilikom odmah prihvatile posla te suradnje s drugim društvima (hrvatska pjevačka društva "Kuhač" i "Lipa"). Ujutro su prvo prisustvovalе zadušnici u gornjogradskoj župnoj crkvi gdje su okitile odar, a navečer svečanoj komemoraciji u donjogradskom Hrvatskom domu.⁴⁹

Dogovori i rasprave o takvim događanjima te javnim nastupima i općenito djelovanju udruge vodili su se na redovitim sastancima. Prema pravilima udruge, takvi su se sastanci morali održati barem jedanput mjesečno. U početku, održavali su se četvrtkom u prostorijama Pučke škole u Jägerovoj ulici, a članice su dolazile u velikom broju. Očito je prostor za održavanje sastanaka bio veliki problem jer se već od druge polovice listopada termin odražavanja prebacio na subotu od 16 do 18 sati. Redoviti sastanci bili su, također, izvrsna prilika za primanje novih članica koje su se tom prilikom prijavljivale bez zastoja, a mogao se kupiti i društveni znak koji su članice ponosno nosile.⁵⁰ Značka udruge bila je hrvatski grb preko kojeg su ukrštene dvije hrvatske zastave. U bijelom polju lijeve zastave bila je riječ *Hrvatska* dok je u bijelom polju desne zastave riječ *žena*.⁵¹

O čemu su to točno raspravljale članice, saznajemo iz povremenih vijesti koje su objavljivane u *Hrvatskom glasu* (*Hrvatskom listu*). Naime, obavijesti članicama o održavanju sastanaka puno su češće od izvještaja s istih te su oni stoga vrlo dragocjeni. Evo primjera jednog izvještaja.

Na redovitom sastanku održanom 20. listopada 1921. raspravljalo se o molbi Hrvatskog pjevačkog i glazbenog društva Kuhač prema kojoj bi članice udruge u svoje ruke preuzele pronalaženje smještaja za pjevače i pjevačice Hrvatskog pjevačkog društva Kolo prilikom njihovog gostovanja u Osijeku. Nakon toga donesen je zaključak o održavanju spomen-posijela Katarine Zrinske, u mjesecu studenome, zajedno s članicama Katoličkog gospojinskog društva. Na poticaj zamjenice tajnice Štefe Vice razgovaralo se i o mogućno-

⁴⁹ "Današnja proslava 50-godišnjice Kvaternikove smrti", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 49 (11.10.1921.), 4.

⁵⁰ "Hrvatska žena", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 60 (23.10.1921.), 3.

⁵¹ L. Benyovsky, *Društvo "Hrvatska žena" u Karlovcu 1921-1945, 1991-1996.*, 18.

sti priređivanja zabave čiji bi se prihod iskoristio za gradnju gornjogradskog Hrvatskog doma.⁵²

Članice su također preko novina molile sugrađane da im pomognu u njihovim aktivnostima. Tako su zamolile sve građane da se prijave ukoliko su u mogućnosti ponuditi smještaj članovima zagrebačkog pjevačkog društva Kolo koje je u Osijeku 14. studenoga održavalo veliki koncert u Narodnom kazalištu.⁵³ Kako su to obavile vrlo uspješno, društvo im se lijepo zahvalilo.⁵⁴

Napredovale su i pripreme oko posijela koje je bilo namijenjeno uspomeni na Katarinu Zrinsku, veliku Hrvaticu, s čijim su se djelovanjem članice udruge trebale pobliže upoznati. Posijelo je održano 13. studenoga u dvorani Pučke škole u Jägerovoj ulici i članice su bile pozvane da se okupe u što potpunijem broju. Poželjno je bilo i da članice tijekom domjenka iznesu svoje želje i prijedloge po pitanju budućeg djelovanja udruge jer ovo je posijelo bilo prvo u nizu mjesečnih sastanaka udruge na kojima su članice mogle pokazati svoj prosvjetni rad te svojim mišljenjem doprinijeti društvenom napredovanju.⁵⁵

Prosvjetni rad toliko se isticao u javnom djelovanju udruge Hrvatska žena te je čak osnovana i prosvjetna sekcija. Na sastanku održanom 26. studenoga 1921., pročelnica prosvjetne sekcije udruge Melanija Lopašić objasnila je članicama svrhu te sekcije te ih je pozvala na suradnju. Nakon toga je, za primjer, predsjednica Anka Marjanović pročitala svoju crticu "U tuđini" u kojoj je opisala svoje osjećaje koji su je preplavili svaki put kad bi, za vrijeme boravka izvan domovine, čula nekoga da govori hrvatskim jezikom ili pjeva hrvatske pjesme. Isto tako je zamjenica tajnice Štefa Vice, desna ruka pročelnice Lopašić, recitirala pjesmu Petra Preradovića "Putnik" dok je blagajnica Jelka Fichtner pročitala odlomak o događajima iz hrvatske povijesti vezanih za 1848. godinu i banovanje bana Jelačića. Na tom je sastanku prisustvovao i slikar, profesor Orlić, koji je prisutnim članicama pročitao referat o slikarstvu te ih je pozvao na izložbu "Lađe".⁵⁶

Iz ovoga se vidi kako je udruga Hrvatska žena zaista svojim djelovanjem ispunjavala svrhu društvenog postojanja i djelovanja. Članice su svojim radom razvijale ljubav prema domovini, pjesništvu, hrvatskom jeziku i umjetnosti. Osim što su imale priliku prezentirati svoje vlastite radove, interpretirati velike pjesnike i raspravljati o njihovim djelima, one su se također i educirale

⁵² "Hrvatska žena", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 60 (23.10.1921.), 3.

⁵³ "Zagrebačko 'Kolo' u Osijeku", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 73 (9.11.1921.), 2.

⁵⁴ "Zahvala", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 86 (24.11.1921.), 3.

⁵⁵ "Hrvatska žena", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 76 (12.11.1921.), 3.

⁵⁶ "Hrvatska žena", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 89 (27.11.1921.), 3.

na različitim poljima društvenog djelovanja te su dobile priliku izmjenjivati vlastita mišljenja koja su se uvažavala.

Članice su bile zainteresirane i za njegovanje glazbene kulture što se očitovalo u prihvaćenoj ideji o pjevanju na društvenim sastancima te je u prosincu 1921. pokrenuta inicijativa osnivanja zbora udruge Hrvatska žena.⁵⁷ Zbor je redovito vježbao te se članice poučavalo čitanju nota.

Nacionalni, prosvjetni i kulturno-umjetnički elementi često su se isprepletali i s onim humanitarnog karaktera. Tako je blagdan Božića 1921. na svoj način obilježio rodoljubni i humanitarni karakter rada udruge. Hrvatska žena je, zajedno s Katoličkim gospojinskim društvom, priredila u počast hrvatskim katoličkim vojnicima program pod nazivom "Svečano božićno drveće". Članice su odlučile vojnicima uljepšati blagdane te su im na Badnjak u kasarni Bože Jankovića u Tvrđi priredile prigodni program budući da su oni bili daleko od svojih obitelji. Vojna je glazba svirala "Narodi nam se kralj nebeski", vojnici su pjevali božićne pjesme, a rektor biskupskog konvikta, gospodin Vražić, govorio im je o značenju Božića. Također, ovom prigodom skupljani su darovi koji su se zatim podijelili vojnicima i tim je događajem udruga Hrvatska žena završila svoje tromjesečno djelovanje u 1921. godini uz obećanje da će se i dalje truditi činiti dobre i korisne stvari te poštivati svoje geslo koje glasi:

*Hrvatska žena u svojem kolu
Naroda svoga okuplja cvijet.
Prosvjetom krči pute k slobodi
Slogom i marom širi svoj svijet.
Ljubi sve dobro, mrzi sve zlo.
Hrvatske žene geslo je to.*⁵⁸

Od početka 1922. članice udruge organizirale su edukativna i korisna predavanja na različite teme koje su pokrivala brojna područja djelovanja: domoljublje i rodoljublje, politika, opća kultura. Osim već navedenog predavanja o slikarstvu održano je edukativno predavanje o tuberkulozi⁵⁹ te korisno predavanje o kulturnom razvitku slijepaca i njihovom socijalnom životu općenito.⁶⁰ Na takva su predavanja bili pozvani svi građani grada Osijeka. Ulaznice se nisu naplaćivale, već su se primali samo dobrovoljni prilozima. Članicama je održano predavanje i o novom izbornom zakonu prema kojem su se birali gradski zastupnici u gradovima Hrvatske i Slavonije. Zakon je članicama bio

⁵⁷ "Hrvatska žena", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 100 (11.12.1921.), 3-4.

⁵⁸ "Božićno drveće", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 284 (23.12.1921.), 2-3.

⁵⁹ "Hrvatska žena", *Hrvatski list* 3/1922., 8 (11. 01.1922.), 3.

⁶⁰ "Društvo Hrvatska žena", *Hrvatski list* 3/1922., 113 (19.05.1922.), 3.

zanimljiv stoga što je davao aktivno i pasivno izborno pravo svim državljan-
kama koje su navršile 21 godinu života.⁶¹

Krajem ožujka 1922. dogodilo se nešto što je odalo veliko priznanje društvenom radu osječke podružnice. Naime, središnjica udruge Hrvatska žena u Zagrebu useljavala se u nove društvene prostorije u Umjetničkom paviljonu te je tom prigodom zatražila od osječke podružnice proslav koji je spjevala predsjednica Marjanović.⁶² Članice su htjele tim proslavom prikazati svima kako hrvatska žena misli, radi i osjeća te se on ubrzo proslavio.

Travanj 1922. obilježila je još jedna humanitarna aktivnost. Udruga je organizirala svečano uskršnje posijelo s koncertnim rasporedom i plesom te su se skupljali dobrovoljni prilozi za siročad. Osim humanitarnih aktivnosti javile su se ideje privrednog karaktera. Riječ je o osmišljenom dvomjesečnom tečaju na kojem bi vješta članica udruge Hrvatska žena podučavala sve ostale zainteresirane crtanju krojeva, krojenju i šivanju odjeće jer su krojačice bile vrlo važno zanimanje. Ukoliko bi bilo dovoljno zainteresiranih članica, postojala je mogućnost organiziranja tečajeva za narodni vez te izrađivanje ženskih šešira. Time bi udruga učinila korak dalje u svojem djelovanju te bi osim svojeg prosvjetnog i kulturnog djelovanja počeo promicati i onaj privredni, koji je sadržan u društvenim pravilima.⁶³

Unatoč vrlo uspješnom javnom djelovanju, udruga je imala i određenih problema. Problematika prostora u kojima bi se održavali sastanci i predavanja protezala se kroz vijesti *Hrvatskog lista*. Također, bilo je odlučeno da će se ti sastanci početi održavati prema unaprijed dogovorenom programu pod nadzorom prosvjetne sekcije. Članice su se trebale prijaviti pročelnici Lopašić i zatim bi se s njom dogovorile za sve detalje održavanja sastanka, za koji bi se pripremale, a teme bi se birale s područja literature, pouke, umjetnosti, odgoja djece, javne dobrobiti, privrede i kućanstva te pjevanja.⁶⁴ Takvi su dogovori također bili otežani upravo zbog nedostatka prikladnog prostora i stalnog seljenja termina održavanja sastanaka.

Stoga su članice udruge Hrvatska žena siječanj 1922. obilježile pripremanama za zabavu pod nazivom "Hrvatska večer". Zabava se trebala održati 11. veljače u svim prostorijama svratišta Central (današnji hotel Central), a članice su ju zamislile kao koncert s plesom i mnogim zabavnim iznenađenjima te, naravno, u hrvatskom duhu što je značilo da su posjetitelji trebali u što većem broju doći obučeni u narodne nošnje. Prihodi od zabave trebali su

⁶¹ "Društvo 'Hrvatska žena'", *Hrvatski list*, 3/1922., 129 (9.06.1922.), 2-3.

⁶² Proslav je u cijelosti objavljen u *Hrvatskom listu* 12.II.1922.; "Gradske vijesti", *Hrvatski list* 3/1922., 70 (25.03.1922.), 5.

⁶³ "Društvo 'Hrvatska žena'", *Hrvatski list* 3/1922., 94 (26.04.1922.), 3.

⁶⁴ "Hrvatska žena", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 96 (6.12.1921.), 3.

pak poslužiti kao temelj za fond za gradnju gornjogradskog Hrvatskog doma u Osijeku. Upravo je zbog toga ova zabava i bila vrlo važna i to ne samo za članice Hrvatske žene, već i za ostala kulturna društva koja su imala problema s pronalaženjem prostora u kojima bi se nesmetano mogli sastajati. Kako bi osječka društva što prije dobila svoje vlastite prostore, brojni su osječki građani udruzi Hrvatska žena, glavnom inicijatoru, darovali novac za gradnju.⁶⁵

Zabava je bila dugo najavljivana te nadasve vrlo uspješna. Posjetitelji su bili oduševljeni biranim programom koji su izvele same članice, a posebno proslavom i geslom koje su članice same spjevale i uglazbile. Već je spomenuto da je autorica proslava Anka Marjanović, a geslo je osmislila Josipa Glembay.

Nakon vrlo uspješne zabave uslijedili su opet problemi oko prostora za sastajanje. Udruga nije nikako mogla od gradskog poglavarstva ponovno dobiti dozvolu za sastajanje u Pučkoj školi u Jägerovoj ulici.⁶⁶ Upravo zbog ovakvih problema, udruga Hrvatska žena bila je posebno ponosna što je njihov poticaj za stvaranje fonda za gradnju Hrvatskog doma naišao na velik odaziv. Građani grada Osijeka bili su vrlo osviješteni po tom pitanju te su redovito davali novčane darove, što je vidljivo i iz obavijesti u *Hrvatskom listu*.

Prvo raspuštanje udruge

Nakon ovog relativno kratkog, ali nadasve uspješnog društvenog djelovanja Hrvatske žene, uslijedile su prve neprilike koje su započele zagrebačkom proslavom imendana dr. Ante Starčevića i dr. Ante Radića u nedjelju 11. lipnja 1922. Ta je godina, jednako kao i prošla 1921., bila u znaku borbe protiv centralizma koji je bio ozakonjen izglasavanjem Vidovdanskog ustava 28. lipnja 1921. Također, Stjepan Radić nastavlja širiti utjecaj njegove Hrvatske republikanske seljačke stranke. On i dalje pokušava internacionalizirati hrvatsko pitanje i pridobiti vanjske činitelje da izvrše pritisak na beogradski politički vrh kako bi se oni sporazumjeli s Hrvatima te ne prihvaća nikakvo ublažavanje centralizma već njegovo uklanjanje i organiziranje države na ravnopravnoj osnovi.⁶⁷

Beogradska je vlada u međuvremenu učinila brojne nezakonitosti, primjerice zabranjivala je narodnim zastupnicima u Hrvatskoj i Slavoniji održavanje javnih pučkih skupština te je progonila hrvatske novine i reducirala hrvatske činovnike i suce. Tadašnji ministar prosvjete, Svetozar Pribićević, iste je godine otpustio, umirovio ili premjestio 400 hrvatskih i mnogo uglednih profe-

⁶⁵ "Hrvatska večer", *Hrvatski list* 3/1922., 13 (17.01.1922.), 3.

⁶⁶ "Hrvatska žena", *Hrvatski list* 3/1922., 53 (5.03.1922.), 4.

⁶⁷ Hrvoje Matković, *Suvremena politička povijest Hrvatske*, (Zagreb, 1999), 110.-111.

sora što je ogorčilo Hrvate. Stoga je društvo Hrvatski sokol objavilo kako će 11. lipnja 1922. početi korporativno na grob dr. Ante Starčevića u Šestinama, a njemu se odmah pridružila i zagrebačka udruga Hrvatska žena. Povorci su se pridružila još i neka druga društva te mnoštvo zagrebačkih građana. U Šestinama je pred župnom crkvom narodni zastupnik Stjepan Radić održao govor u kojem je istaknuo zasluge Ante Starčevića, a govorili su i predstavnici nekih društava te se pjevala hrvatska himna. Problemi su nastali kad se povorka vraćala u Zagreb. Tada je netko, navodno, viknuo *Dolje kralj!* i *Dolje dinastija Karađorđević!* što je Redarstveno ravnateljstvo iskoristilo kao izgovor i donijelo odluku o raspuštanju društva Hrvatski sokol te udruga Hrvatska žena i Hrvatica grofica Zrinski i to na temelju Bachovog patenta iz 1852., unatoč tome što je Vidovdanski ustav već bio donesen.⁶⁸

Redarstveno povjereništvo raspustilo je Hrvatsku ženu u Zagrebu 14. lipnja za vrijeme održavanja društvenog sastanka. Kad je predsjednici bio predan dopis kojim se udruga raspušta, članice su zapjevale *Lijepa naša domovino* i *Još Hrvatska nij' propala* što redarstveni izaslanik nije dopuštao, pa je pozvao stražare koji su prisutne žene oružjem izjurili iz društvenih prostorija.⁶⁹

Prema spomenutom dopisu raspuštene su i sve podružnice udruge Hrvatska žena u Osijeku raspuštena je 19. lipnja 1922. kada su četiri člana osječke policije došla to priopćiti tajnici Josipi Glembay. Tom su joj prilikom oduzeli sve društvene knjige i društvene znakove.⁷⁰

Nakon što je udruga predala svoj arhiv, Anka Marjanović izjavila je kako su to mogle učiniti mirne duše, jer su se tijekom svog djelovanja stalno držale svrhe zabilježene u društvenim pravilima. Također, članice su se pouzdano nadale kako je ovo iznenadno raspuštanje udruge samo privremeno te da će se ono opet obnoviti čim se srede prilike u državi. Do tada im se preporučilo da zapamte i žive po riječima koje je izrekla zagrebačka tajnica Slava Fürst prilikom pozdravljanja ministra pravde dr. Laze Markovića na otvorenju Zagrebačkog zbora: "Ako smo službeno i razvrgnuto društvo "Hrvatske žene" to u našim srcima ideal Hrvatsva jednako gori. Kao što vi Srbin ljubite svoje, ljubimo i mi naše."⁷¹ Stoga su izaslanice raspuštene osječke udruge sudjelovale u Vukovaru na svečanosti otvorenja tamošnjeg Hrvatskog doma, kao što su se dogovorile na osnivačkoj skupštini. Tom su prilikom članice zagrebačke

⁶⁸ Lucija Benyovsky, "Društvo Katarina grofica Zrinski", *Hrvatska revija* 3 (2007), 94.

⁶⁹ "Kako su raspuštena hrvatska društva u Zagrebu?", *Hrvatski list* 3/1922., 135 (17.06.1922.), 3.

⁷⁰ "Hrvatska žena u Osijeku raspuštena", *Hrvatski list* 3/1922., 137 (20.06.1922.), 3.; "Osječkim Hrvaticama", *Hrvatski list* 3/1922., 139 (22.06.1922.), 4.

⁷¹ Isto.

središnjice predale svoj poklon, tj. zastor za pozornicu, koji su članice same izradile.⁷²

U to se vrijeme na udaru kritika često našao i *Hrvatski list* (*Hrvatski glas*) te mu je prijetila ili zapljena ili općenito zabrana izlaženja. On je u svakom broju donosio brojne vijesti o progonima učitelja, o razlozima zapljene lista i članke u kojima se pisalo o nesporazumima između Srba i Hrvata.⁷³

Rad udruge do drugog raspuštanja u listopadu 1923.

Udruga Hrvatska žena obustavila je svoje djelovanje na sedam mjeseci. Zatim je u novinama objavljen apel hrvatskim ženama koji je 17. siječnja 1923. sastavila tajnica udruge Krsta Slava Franić. U apelu se obavještava kako udruga opet djeluje te se mole sve zainteresirane žene da se opet učlane u ovu, nikad političku ni stranačku, već rodoljubnu hrvatsku udrugu.⁷⁴ Dogodilo se to nakon razdoblja u kojem je došlo do razvijanja kontakata beogradskih političara sa Stjepanom Radićem, kao predsjednikom Hrvatskog bloka, s namjerom da pregovaraju o mogućnosti sporazuma s Hrvatima. Iako do sporazuma s Beogradom nije došlo, ipak su bili raspisani izbori za Narodnu skupštinu (18. ožujka 1923.), a Radić je odlučio da HRSS na izbore izađe samostalno.⁷⁵

S uspostavom zagrebačke udruge dozvoljen je i osječkoj podružnici nastavak djelovanja otpisom kraljevskog namjesnika od 24 siječnja 1923.⁷⁶ Kako je opet trebalo sastaviti točan imenik članica, uprava udruge zamolila je osječke žene da se prijave osobno ili pismeno kod tajnice te da tada ujedno uplate i članarinu za 1923. godinu, ali i 1922. (naravno, one koje to još nisu).⁷⁷ Odmah je dalje nastavljeno i sakupljanje novca za gradnju Hrvatskog doma.

Prvi društveni sastanak održao se 25. ožujka u dvorani gostionice u Šmačkoj ulici, vlasnika Pavla Jelića, gdje su članice dobile sve informacije o održavanju prve glavne skupštine te društvenog posijela.⁷⁸ Pokrajinska vlada u Zagrebu ubrzo je uvažila molbu Hrvatske žene, ali i ostalih osječkih kulturnih društava, da im se u društvene svrhe dozvoli upotreba prostorija gradskih

⁷² Isto.

⁷³ "Hrvatski glas", *Hrvatski glas* 1 (2)/1921., 1 (13.08.1921.), 1.

⁷⁴ Krsta Slava Franić, "Apel Hrvatskim ženama", *Hrvatski list* 4/1923., 15 (19.01.1923.), 4.

⁷⁵ H. Matković, *Suvremena politička povijest Hrvatske*, 111.

⁷⁶ "Društvo 'Hrvatska žena'", *Hrvatski list* 4/1923., 28 (4.02.1923.), 4.

⁷⁷ "Društvo 'Hrvatska žena'", *Hrvatski list* 4/1923., 50 (1.03.1923.), 4.

⁷⁸ "Društvo 'Hrvatska žena'", *Hrvatski list* 4/1923., 72 (24.03.1923.), 4.

škola u Osijeku.⁷⁹ Društveni su se sastanci nakon toga vrlo brzo ustalili te su se na njima vršile sve potrebne pripreme i dogovori oko posijela i glavne skupštine.

Prva glavna redovita skupština osječke podružnice Hrvatske žene održana je 15. travnja 1923. u velikoj dvorani Pučke škole u Jägerovoj ulici. Nakon uvodnog pozdrava i govora predsjednice Anke Marjanović o svrsi djelovanja i zadaćama članica te sakupljanju novca za gradnju Hrvatskoga doma, podnijele su svoje izvještaje tajnica Josipa Glembay, blagajnica Ema Cepelić i predstavnic revizijskog odbora Irena Jung. Njih se razriješilo dužnosti, nakon čega je dotadašnja predsjednica Anka Marjanović, na prijedlog Anke Bogdanić, bila imenovana začasnom članicom i začasnom predsjednicom udruge Hrvatska žena, u znak priznanja za njen požrtvovni društveni rad. Zatim je izabran novi upravni odbor za sljedeće tri godine.⁸⁰

“Hrvatsko posijelo” udruge Hrvatska žena održano je 14. travnja 1923. u prostorijama hotela Central sa svrhom da se namaknu potrebna novčana sredstva za daljnji društveni rad te jačanje fonda za gradnju Hrvatskog doma.⁸¹ Okupilo se mnogo osječkih građana koji su tom prigodom pokazali prekrasne narodne nošnje te je posijelo postiglo ogromni uspjeh. Uz koncertni program i ples, posijelo je posebno obilježilo govor članice udruge Anke Maštrović koja je istaknula kako je zadaća udruge razvijanje hrvatske društvenosti kao temelja razvitka jednog naroda, da društvenost treba promicati među svim staležima društva u obliku nacionalnog i humanitarnog rada. Zatim je naglasila kako hrvatska žena ima veliku ulogu u obitelji i društvu, jer ona je ta koja mora svoju djecu naučiti materinskom hrvatskom jeziku te kod njih razviti ljubav prema domovini koja će se očitovati u njihovim riječima i djelima. Posebno je još istaknula i humanitarni rad članica udruge koji se provodi kroz organiziranje različitih akcija, predavanja i tečajeva, čime se zbrinjavaju siromašni i nemoćni, a žene se uči kako da budu dobre supruge, majke i domaćice. Na kraju je izdvojila još jednu posebnu zadaću udruge, a to je sakupljanje novčanih sredstava za gradnju Hrvatskog doma, čime je pozvala sva kulturna društva, ali i sve osječke građane, da tome pripomognu. Nakon njezinog govora uslijedio je

⁷⁹ “Uporaba školskih prostorija po kulturnim društvima”, *Hrvatski list* 4/1923., 74 (27.03.1923.), 3.

⁸⁰ Izabrane su: predsjednica Josipa Glembay, potpredsjednice Marica Papratović i Štefa Vice, tajnice Jelka Fichtner i Melanka Žilić, blagajnice Ema Cepelić i Irena Jung. Članice upravnog odbora postale su Leontina Gregorić, Maca Hartl, Marija Hrzić, Mimica Kristić, Marija Kovačević, Pepica Papai, Olga Prohaska, Adela Paradeiser, Augusta Plein, Marija Radešić, Ljubica Rohr, Jelica Schwalm i Zlata Wein, a revizijskog odbora Lujza Devide, Nada Matašević, Olga Mrljak i Tereza Škuljević. “Glavna skupština društva ‘Hrvatska žena’”, *Hrvatski list* 4/1923., 92 (17.04.1923.), 3.

⁸¹ “Posijelo ‘Hrvatske žene’”, *Hrvatski list* 4/1923., 76 (28.03.1923.), 3-4.

koncertni program te ples i druženje.⁸² Također, članice su redovito nastavile uplaćivati novčane priloge u fond za gradnju Hrvatskog doma.

Novoizabrana uprava udruge pripremala se i za nadolazeće proslave drugih osječkih kulturnih društava na koje je bila pozvana: proslava obljetnice Zrinskog i Frankopana, svibanjska proslava i posveta zastave pjevačkih društava Kuhač i Zrinjski.⁸³ Bile su pozvane i na sudjelovanje u procesiji na blagdan Tijelova.⁸⁴ Uz to, redovito su prisustvovala na posljednjim ispraćajima istaknutih Osječana.

Članice Hrvatske žene pokrenule su i nekoliko humanitarnih akcija. Među njima isticala se akcija sakupljanja novčanih priloga za gladno stanovništvo Dalmacije.⁸⁵ Bila je pokrenuta i humanitarna akcija za prikupljanje dobrovoljnih novčanih priloga za rusku siročad te je tom prilikom u istu svrhu bio priređen i koncert u vrtu Görög.⁸⁶ Društveni rad članica urodio je još jednim lijepim činom. Udruga Hrvatska žena darovala je novac kojim je jednoj gluhonijemoj djevojci bio kupljen šivaći stroj.⁸⁷

Osim kulturnog i humanitarnog rada značajan je bio i onaj prosvjetni. U lipnju 1923. započela je potpredsjednica Jelka Fichtner ciklus edukativnih predavanja, kojima se trebalo upotpuniti znanje članica, čitanjem rasprave "Tisućgodišnjica hrvatskog kraljevstva".⁸⁸ Osječanke su se na ovaj način uključile u pripreme dok je u Zagrebu 1923. osnovan "Tomislav, društvo zagrebačkih Hrvatica za proslavu tisućgodišnjice hrvatskoga kraljevstva", pod predsjedanjem Marije Kumičić. Svrha udruge bila je "svim dopuštenim sredstvima poraditi, da hrvatski narod tu tisućgodišnjicu što dostojnije proslavi, te u tu svrhu izdaje prigodne publikacije, upriličuje javna predavanja, svečanosti i slične priredbe".⁸⁹ Očito je da su osječke članice bile svjesne važnosti ove obljetnice no osim tog predavanja nije bila naznačena nikakva rasprava o pripremama za proslavu koja se održala početkom srpnja 1925.

⁸² D. S., "Hrvatsko posijelo društva 'Hrvatska žena' u Osijeku", *Hrvatski list* 4/1923., 92 (17.04.1923.), 2.

⁸³ "Hrvatska žena", *Hrvatski list* 4/1923., 98 (24.04.1923.), 4.

⁸⁴ "Hrvatska žena", *Hrvatski list* 4/1923., 125 (29.05.1923.), 4.

⁸⁵ Josipa Glembay, "Apel na Osječane", *Hrvatski list* 4/1923., 103 (29.04.1923.), 4.

⁸⁶ "Članicama 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 4/1923., 176 (28.07.1923.), 5.

⁸⁷ "Hrvatska žena", *Hrvatski list* 4/1923., 236 (9.10.1923.), 4.

⁸⁸ "Hrvatska žena", *Hrvatski list* 4/1923., 147 (24.06.1923.), 4.

⁸⁹ Prema Pravilima, sjedište udruge Tomislav bilo je u Zagrebu. Pravila su odobrena u Zagrebu 13. studenoga 1923. godine kod Pokrajinske uprave za Hrvatsku i Slavoniju, Odjeljenja za unutarnje poslove. *Tomislav, društvo zagrebačkih Hrvatica za proslavu tisućgodišnjice hrvatskoga kraljevstva: iskaznica* (Zagreb, 1923.).

Redoviti društveni sastanci tada su se održavali dvaput mjesečno i na njima se ujedno raspravljalo i o tome na kojim će događanjima članice Hrvatske žene sudjelovati. Također, članice se stalno preko *Hrvatskog lista* opominje neka na vrijeme uplate svoje članarine te ih se poziva da u što većem broju dolaze na redovite društvene sastanke kako bi mogle sudjelovati u donošenju raznih zaključaka.

Drugo raspuštanje udruge

Devet mjeseci nakon ponovne uspostave društvenog djelovanja, Hrvatska žena raspuštena je po drugi put 13. listopada 1923. naredbom Pokrajinske uprave u Zagrebu, Odjeljenja za unutarnje poslove i to, kako je bilo navedeno, "iz javnih obzira".⁹⁰ Tom je naredbom raspuštena udruga u Zagrebu te sve podružnice u pokrajini. Društvene knjige i ostala imovina i ovom su prilikom bile zaplijenjene kao i kod prvog raspuštanja.

Ovaj događaj izazvao je pravo iznenađenje budući da je udruga Hrvatska žena posvetila svoje djelovanje isključivo kulturnom i humanitarnom radu, kao što je bilo zapisano u društvenim pravilima, dok se odlučno suzdržavala od bilo kakvih političkih izjava ili akcija. *Hrvatski list* navodi kako je udruga raspuštena zato što nije poslala brzojavnu čestitku u Beograd prigodom rođenja prijestolonasljednika, a navodno je prethodno bilo rečeno kako će se raspustiti sva ona društva koja to propuste učiniti. Navodi se još i to kako je 10. listopada, u prostorije udruge Hrvatske žene u Zagrebu, došla supruga pokrajinskog namjesnika, dr. Ernesta Čimića, te je rekla da udruga svoj propust može popraviti ako bude darovala izvjesnu svotu novca za kolijevku prijestolonasljednika. U suprotnom, prijetila im je raspuštanjem.⁹¹

Ipak, sagledano s političke strane, postoji još jedan povod raspuštanju udruge. Na izborima za Narodnu skupštinu 18. ožujka 1923. Radićeva Hrvatska republikanska seljačka stranka osvojila je 69 mandata te je time postala središtem političkog okupljanja. Nikola Pašić i Radikalna stranka bojali su se da će to srušiti njihovu apsolutnu većinu u Narodnoj skupštini pa su stoga sa Stjepanom Radićem potpisali Markov protokol prema kojemu Radić i dalje neće sa svojim izabranim zastupnicima dolaziti u Narodnu skupštinu. Primirje je bilo kratkotrajno, jer je već u srpnju iste godine Stjepan Radić otputovao u inozemstvo gdje je tražio pomoć inozemnih političara u namjeri da pritisne na beogradski politički vrh kako bi on konačno pristao na promjenu ustrojstva države.⁹²

⁹⁰ "Raspust društva 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 4/1923., 241 (12.10.1923.), 1.

⁹¹ Isto.

⁹² H. Matković, *Suvremena politička povijest Hrvatske*, 112.-113.

U listopadu 1923. Stjepan Radić boravio je u Londonu. Ivan Mužić ističe kako se bit Radićevih političkih izjava savršeno očituje u govoru održanom u Londonu u Westminsterskoj dvorani 10. listopada 1923. kada je rekao kako sporazum između Hrvatske i Srbije nije moguć jer srpska vlada ne priznaje hrvatsku narodnost niti hrvatsku političku individualnost.⁹³ U međuvremenu, njegovo je putovanje u Beogradu predstavljeno kao veleizdaja. Tri dana nakon ovog govora, udruga Hrvatska žena bila je raspuštena.

Klub Hrvatica

Unatoč nevoljama koje su ih snašle, članice udruge Hrvatska žena pro-našle su načina kako nastaviti svoje djelovanje. Tri mjeseca nakon raspuštanja udruge odlučile su osnovati novu pod nazivom Klub Hrvatica što je zaključeno na sastanku održanom 19. siječnja 1924.⁹⁴ Stoga *Hrvatski list* objavljuje obavijest o tome kako bi sve zainteresirane Osječanke mogle prisustvovati sastanku zakazanom za 23. siječnja te pristupiti Klubu Hrvatica.⁹⁵

O djelovanju Kluba Hrvatica nema baš puno vijesti u novinama budući da se *Hrvatski list* našao pod udarima cenzure. No ipak je moguće iz njih izvući najvažnije činjenice koje nam mogu predočiti smjer društvenog djelovanja. Već se iz samog naziva može iščitati kako je riječ o izrazito rodoljubnom klubu te su mu zbog toga ubrzo mnogi osječki ugledni građani pristupili kao članovi utemeljitelji potpomažući društveno djelovanje novčanim darovima i prilozima.⁹⁶ Klub Hrvatica je, kao nasljednik Hrvatske žene, zapravo samo nastavio njihov kulturni i humanitarni rad te sakupljanje novčanih priloga za fond za gradnju Hrvatskog doma, a članice su djelovale prema pravilima odobrenima 6. ožujka 1924.⁹⁷

Ove su činjenice razumljive same po sebi budući da su u Klubu Hrvatica i dalje djelovale sve već dobro poznate osječke žene, no ne navodi se broj učlanjenih Osječanki. Na redovitoj glavnoj skupštini Kluba Hrvatica, održanoj 2. travnja 1924. u klupskim prostorijama hotela Grand, u novi upravni odbor, u prisutnosti velikog broja članica, izabrane su sljedeće: predsjednica Josipa Glembay, potpredsjednica Jelka Fichtner, tajnica Marija Kovačević, blagajnica Olga Mrljak, zatim odbornice Maca Hartl, Marija Pavošević, Pepica Papai,

⁹³ Ivan Mužić, *Stjepan Radić u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca* (Zagreb, 1987), 129.

⁹⁴ "Klub Hrvatica", *Hrvatski list* 5/1924., 17 (20.01.1924.), 4.

⁹⁵ "Osnutak 'Kluba Hrvatica'", *Hrvatski list* 5/1924., 19 (23.01.1924.), 4.

⁹⁶ "Klubu Hrvatica", *Hrvatski list* 5/1924., 69 (21.03.1924.), 4.

⁹⁷ Stjepan Sršan, *Povijest osječkih udruga i klubova* (Osijek, 1994), 47.; I. Mažuran et al., *Od turskog do suvremenog Osijeka*, 378.

Augusta Plein, Olga Prohaska, Ljubica Rohr i Zlata Wein te članice nadzornog odbora Irena Jung, Tereza Škuljević i Agica Klem.⁹⁸

Redoviti sastanci održavali su se srijedom u prostorijama ili vrtu hotela Grand, dok se prema zaključku članica oni nisu održavali u mjesecu srpnju i kolovozu zbog ljetnih praznika.⁹⁹ Na njima se raspravljalo i dogovaralo o društvenom djelovanju te prosvjetnom radu koji je bio nanovo pokrenut. Izvještaji sa sastanaka nisu se objavljivali u *Hrvatskom listu* koji je, u to vrijeme, i sam bio na meti progona i zapljena, pogotovo u prvim mjesecima 1925. Tada je, naime, u siječnju uhićeno vodstvo HRSS i Stjepan Radić u nadi da ih se politički onemogućiti te da se slomi njihova snaga i borba za ravnopravnost Hrvatske. Provedene mjere trebale su poslužiti i kao sredstvo izborne borbe jer Vlada nije zabranila sudjelovanje HRSS na izborima, raspisanima za 8. veljače 1925., uvjerena da će stranka zbog svih problema izboriti loš rezultat, pa će zatim biti eliminirana s političke scene. Ipak, HRSS osvojila je na izborima 67 mandata. Nakon što je u ožujku 1925. Stjepan Radić napravio zaokret u svojoj politici te priznao Vidovdanski ustav i dinastiju Karađorđevića, došlo je do sporazuma između Narodne radikalne stranke i Hrvatske seljačke stranke pri čemu je Radićeva stranka iz svog naziva ispustila atribut "republikanska".¹⁰⁰

Te je godine 8. ožujka, prema već ustaljenom dnevnom redu, održana druga glavna skupština Kluba Hrvatica u hotelu Grand na kojem je kao predsjednica opet izabrana Josipa Glembay.¹⁰¹ Uslijedilo je sudjelovanje članica na kulturnim i humanitarnim događanjima: zadušnicama za Zrinskog i Frankopana, skupljanju milodara za siromašne iz Udruženja ratnih invalida,¹⁰² svečanosti povodom blagdana Tijelova te posebice svečanosti proslave Tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva.

Nada u moguće uspostavljanje nacionalne ravnopravnosti i sređivanje unutarnjeg ustrojstva zajedničke jugoslavenske države odrazili su se i na proslavi tisućite obljetnice krunidbe hrvatskog kralja Tomislava. Hrvoje Matković navodi kako će u to razdoblje značajnog političkog zaokreta "upravo ta naivna iluzija utisnuti snažan biljeg velebnoj proslavi". Svečane proslave odr-

⁹⁸ "Glavna skupština", *Hrvatski list* 5/1924., 82 (4.04.1924.), 4.

⁹⁹ "Klub Hrvatica", *Hrvatski list* 5/1924., 159 (8.07.1924.), 5.

¹⁰⁰ H. Matković, *Suvremena politička povijest Hrvatske*, 113.-116.

¹⁰¹ Marija Kovačević izabrana je za potpredsjednicu, Maca Hartl za tajnicu, Olga Mrljak za blagajnicu, dok su odbornice postale Zlata Wein, Ljubica Rohr, Ana Gojtan, Pepica Papi, Augusta Plein, Tereza Matković i Vilma Mrljak. U revizijski odbor izabrane su Štefica Nagy (pročelnica), Ella Iffland i Blanka Stengl. "Glavna skupština 'Kluba Hrvatica'", *Hrvatski list* 6/1925., 45 (6.03.1925.), 5., "Odbor 'Kluba Hrvatica'", *Hrvatski list* 6/1925., 56 (19.03.1925.), 5.

¹⁰² "Zahvala invalida", *Hrvatski list* 6/1925., 100 (13.05.1925.), 5.

žavale su se u mnogim hrvatskim gradovima dok je središnja proslava održana u Zagrebu 4., 5. i 6. srpnja 1925.¹⁰³

U Osijeku se proslava održala 6. rujna 1925. Pripreme za sudjelovanje u jubilarnoj proslavi vršile su se na redovitim društvenim sastancima Kluba Hrvatica svake prve i treće srijede u mjesecu u prostorijama hotela Grand. Članice su na sebe preuzele dužnost okupiti hrvatsku mladež od osam godina nadalje koja je trebala 6. rujna sudjelovati u svečanoj misi i povorci.¹⁰⁴ Predsjednica Josipa Glembay primala je poklone koje su donosili osječki građani, a koji su bili namijenjeni kao zgodici tombole.¹⁰⁵ Ona je također objavila u *Hrvatskom listu* prigodni poveći članak pod nazivom "Hrvatice u zrcalu tisućgodišnjice". U članku je napravila kratki pregled djelovanja Hrvatica kroz povijest te ih je prikazala kao dobre kćeri i majke, vjerne žene, junakinje, priznate pjesnikinje i književnice, umjetnice, slikarice i žene koje se bave umjetničkim obrtom. Opisala je ukratko i njihovu borbu za naobrazbu te značaj seljanki, koje se od davnina bave obrtom, koje su prave samouke umjetnice hrvatske kućne industrije koja je osnovana na hrvatskoj narodnoj ornamentici, a uzorci su ljepši što dalje sežu u prošlost. Hrvatske seljanke pronašle su u pletenju, vezenju, tkanju i čipkarstvu stalan izvor zarade, a istodobno su na taj način štatile narodne radove od izumiranja. Članak je završila pričom o Hrvatcima koje su pokrenule organiziranje i udruživanje u dobrotvorne svrhe u obliku različitih "gospojinskih" društava, pa i u kulturne svrhe kasnije kad se nacionalna ideja proširila među svim društvenim staležima. Pritom je spomenula kako je Hrvatskoj ženi ponovno dozvoljeno djelovanje uoči proslave tisućgodišnjice te kako je ta udruga od samog početka uživala velike simpatije.¹⁰⁶

Nakon uspješne proslave jubilarne tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva, Klub Hrvatica nastavio je sa svojim djelovanjem u smjeru povratka svojeg starog naziva, a to je Hrvatska žena. Tako su predstavnice udruge, Josipa Glembay i Štefa Vice, otputovale u Zagreb gdje su 13. rujna prisustvovala posveti zastave Hrvatske žene i posveti križnog puta crkve svetog Ksavera.¹⁰⁷

Ubrzo nakon toga javio je *Hrvatski list* kako su saznali da će Klub Hrvatica ubrzo sazvati glavnu skupštinu na kojoj će ponovno uzeti svoje prijašnje ime Hrvatska žena. Razlika će biti samo u tome što osječka udruga više neće

¹⁰³ Hrvoje Matković, "Proslava tisućgodišnjice Hrvatskog kraljevstva 1925. godine i njezini odjeci u Hrvatskoj", *Prvi hrvatski kralj Tomislav: zbornik radova* (Zagreb, 1998), 271.-280.

¹⁰⁴ "Proslava tisućgodišnjice", *Hrvatski list* 6/1925., 172 (9.08.1925.), 6.

¹⁰⁵ "Proslava tisućgodišnjice u Osijeku", *Hrvatski list* 6/1925., 180 (20.08.1925.), 5.

¹⁰⁶ Josipa Glembay, "Hrvatice u zrcalu tisućgodišnjice", *Hrvatski list* 6/1925., 195 (6.09.1925.), 7-8.

¹⁰⁷ S. V., "Proslava tisućgodišnjice 'Hrv. žene' u Zagrebu", *Hrvatski list* 6/1925., 207 (22.09.1925.), 2.

biti podružnica zagrebačke, već će djelovati posve samostalno iz razloga što sistem središnjice s podružnicama nije dobro funkcionirao zbog različitih političkih prilika, tj. iskustva lakog raspuštanja cijele mreže organizacije, koju su doživjeli čak dva puta. Nakon toga zaključilo se da je bolje osnivati samostalne organizacije koje će na sebe preuzeti odgovornost za svoje djelovanje u javnosti.¹⁰⁸

Obnova udruge Hrvatska žena

Izvanredna glavna skupština održana je 8. prosinca 1925. u hotelu Grand te su joj prisustvovali utemeljitelji, podupiratelji i velik broj redovitih članica. Skupštinu je otvorila predsjednica Josipa Glembay koja je u svojem uvodnom govoru i pozdravu spomenula sve značajne momente u društvenom razvitku od samog početka 1921. pa sve do 1925., a govorila je i o uspješnom društvenom radu koji je zadovoljavao osječke životne prilike i zahtjeve kulturnog napredovanja.¹⁰⁹

Prema dnevnom redu promijenjeno je ime Klub Hrvatica u udruga Hrvatska žena. Promjena naziva "klub" u "udruga" uslijedila je zbog toga "što § 2. društvenih pravila propisuje ne samo interni rad članica u užem krugu, nego i sudjelovanje u javnom, prosvjetnom i kulturnom radu s osječkim hrvatskim kulturnim društvima".¹¹⁰ Osim toga, prihvaćena su i nova društvena pravila koja su bila zapravo dotadašnja pravila, ali samo malo izmijenjena i dopunjena. Zatim je uslijedilo biranje nove uprave te je za predsjednicu opet izabrana Josipa Glembay.¹¹¹

Na skupštini je doneseno ukupno sedamnaest zaključaka dok je *Hrvatski list* prenio njih nekoliko. Naime, Josipa Glembay zaradila je 10 200 dinara od prodaje svoje knjige "Iskre pod pepelom" te je taj iznos bila poklonila Klubu Hrvatica sa željom da se on uvrsti u fond za gradnju Hrvatskog doma, a to se tada i učinilo. Udruga je tako zahvalila svima koji su tu knjigu kupili, a kako su ju neki i preplatili, njihova će imena biti uvrštena u spomenicu fonda za gradnju. Udruga je odlučila još isplatiti 500 dinara glazbenoj sekciji Hrvatskog pjevačkog društva Kuhač za nabavu potrebnih glazbala, a također je zahvalila i uredništvu *Hrvatskog lista* na tome što je taj list objavljivao sve

¹⁰⁸ "Obnova 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 6/1925., 202 (16.09.1925.), 7.

¹⁰⁹ "Obnova društva 'Hrvatska žena' u Osijeku", *Hrvatski list* 6/1925., 273 (10.12.1925.), 6.

¹¹⁰ Isto.

¹¹¹ U upravni odbor izabrane su: potpredsjednica Jelka Fichtner, tajnica Pavka Vrabc, blagajnica Olga Mrljak, Tereza Kasun, Milka Mach, Vilma Mrljak, Štefa Nagy, Adela Paradeiser, Ljubica Rohr i Tereza Škuljević. U nadzorni odbor izabrane su Blanka Stengl (pročelnica), Ella Iffland i Zdenka Schuster. Isto.

vijesti Kluba Hrvatica bez naplate te je sa shvaćanjem pratio, podupirao i promicao javni rad osječkih žena.¹¹²

Djelovanje samostalne udruge Hrvatska žena u Osijeku (1925.-1943.)

Redovite godišnje skupštine

Udruga Hrvatska žena održavala je svake godine svoju redovitu godišnju glavnu skupštinu na kojoj su se iznosili izvještaji kojima se napravio uvid u prosvjetnu, kulturnu i humanitarnu djelatnost u prošloj godini te se birala nova uprava za sljedeću godinu. Skupština se održavala u društvenim prostorijama prema ustaljenom dnevnom redu.¹¹³

Članice samostalne udruge Hrvatska žena održale su za svojeg društvenog djelovanja, od 1925. do 1943., ukupno šesnaest redovitih glavnih godišnjih skupština. U početku, one su se održavale u dvorani Pjevačkog i glazbenog društva Kuhač, od studenog 1931. u Maksimovićevoj kući u Radićevoj ulici br. 20 (ugao današnje Radićeve i Ulice Hrvatske Republike), a od listopada 1933. u društvenim prostorijama u gornjogradskom Hrvatskom domu. Izvještaji sa skupština redovito su objavljivani u *Hrvatskom listu*. Zadnji izvještaj skupštine održane 8. siječnja objavljen je 9. siječnja 1941.¹¹⁴

Prema izvještaju sa skupštine održane 6. veljače 1927., Hrvatska žena imala je ukupno 233 članova, od toga 25 utemeljitelja, 57 podupiratelja i 151 redovnu članicu.¹¹⁵ Sljedeće godine potvrđen je broj od 237 članova nakon što ih je 15 istupilo, a jedna je članica umrla.¹¹⁶

¹¹² Isto.

¹¹³ Dnevni red: govor predsjednice, izbor ovjerovateljica zapisnika glavne skupštine, izvještaj tajnice, blagajnice, knjižničarke i nadzornog odbora, odrješnica upravnom i nadzornom odboru, izbor predsjednice, upravnog i nadzornog odbora (na tri godine) te davanje prijedloga od strane upravnog odbora i članica. Tom se prilikom od članica tražilo da dođu u što većem broju. Ukoliko u zakazanom terminu ne bi došao dovoljan broj članica, skupština bi se onda održala sat vremena kasnije bez obzira na broj prisutnih. Takva glavna skupština imala je pravo donositi pravovaljane zaključke. Također, raspravljalo se samo o onim prijedlozima koji su, prema društvenim pravilima, bili pismeno predani upravnom odboru najmanje pet dana prije održavanja skupštine. "Glavna skupština 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 8/1927., 356 (23.12.1927.), 7.

¹¹⁴ "Plodan rad 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 22/1941., 9 (9.01.1941.), 16.

¹¹⁵ "Glavna skupština 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 8/1927., 39 (8.02.1927.), 6.

¹¹⁶ "Kulturni rad društva 'Hrvatska žena' u Osijeku", *Hrvatski list* 9/1928., 6 (6.01.1928.), 5.

Godina	Ukupan broj članova udruge
1927.	233
1928.	237
1932.	190
1934.	199
1935.	196
1938.	206
1939.	253
1940.	253

Tablica 1. *Ukupan broj članova udruge Hrvatska žena*

Kao što se može vidjeti iz priložene tablice, broj se članova kretao uglavnom između 190 i 253. Udruga je najmanje članova imala 1932. u vrijeme teškog stanja u državi prouzrokovanog diktaturom i donošenjem Oktroiranog ustava te vjerojatno i pod utjecajem velike gospodarske krize. Najviše je članova Hrvatska žena brojila 1939. i 1940. uoči i nakon stvaranja Banovine Hrvatske, ukupno 253.

Za predsjednicu je svake godine, do svoje smrti 1941., bila jednoglasno birana Josipa Glembay, pa je stoga svake godine upravo ona otvarala skupštinu. Za potpredsjednice birane su redom Jelka Fichtner (do 1928.), Marija Kovačević (1928.-1932.), Đena Lackstädter (1932.-1937.) i Emilija Krvarić (1937.-1942.). Tajnice su bile Pavka Vrabc (do 1932.), Tereza Škuljević (1932.-1937.) i Ema Linzbauer (1937.-1942.). Blagajničku dužnost obnašale su Olga Mrljak (do 1930.), Vilma Mrljak (1930.-1932.), Milka Mach (1932.-1942.), dok su knjižničarke redom bile Štefa Nagy (do 1932.), Ljubica Rohr (1932.-1937.) i Tereza Haber (1937.-1942.). U upravni i nadzorni odbor također su uglavnom birane iste članice od kojih ću navesti samo neke: Tereza Kasun, Marija Kovačević, Milka Mach, Vilma Mrljak, Adela Paradeiser, Ljubica Rohr, Tereza Škuljević, Štefa Nagy, Ella Iffland, Zlata Wein, Erna Krvarić, Pepica Papai, Olga Čačinović, Anka Galovac, Olga Prohaska, Paula Paulin, Helena Sabljak, Nada Demetrović i druge.

Izvešća tajnice, blagajnice i knjižničarke, koja su redovito iznosile na skupštinama, pružala su uvid u rad udruge. Tako su u njima bili sadržani svi podaci za proteklu godinu djelovanja i to koliko je novca prikupljeno i što je s njime učinjeno, koje su humanitarne akcije provedene, koje su društvene zabave održane i s kojom svrhom, kome je podijeljena novčana potpora, na kojim je društvenim događajima udruga sudjelovala, koje obljetnice su se održavale te koliko se i kakvih knjiga nalazi u knjižnici.

Knjižnica udruge Hrvatska žena

Prema izvješćima, knjižnica udruge Hrvatska žena osnovana je 1925. godine i to u nekoliko odjela (zabavni, pjesnički, poučni, knjige na stranim jezicima).¹¹⁷ Ormar knjižnice bio je smješten u prostorijama Hrvatske građanske čitaonice u hotelu Grand. Pojedine članice udruge darovale su knjižnici knjige pisane na hrvatskom i na stranim jezicima te su na to poticale i ostalo osječko građanstvo. Članice su knjige i časopise mogle posuđivati na redovitim mjesečnim sastancima.¹¹⁸

Godine 1928. knjižnica je imala svega 187 knjiga i 4 godišta *Vijenca*.¹¹⁹ Broj knjiga povećavao se svake godine, pa je tako knjižničarka Tereza Haber na skupštini 1941. izvijestila kako udruga posjeduje 451 knjigu.¹²⁰ Jezgru knjižnice činile su knjige Matice hrvatske i Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima, a 1928. udruga je izdala prvu knjigu svoje edicije, *Aničina lutka*, spisateljice Jagode Truhelke.¹²¹ Knjiga je bila tiskana u Građanskoj tiskari u Osijeku. Svi primjerci knjige bili su vrlo brzo rasprodani što je značilo da je javnost podupirala takvu djelatnost udruge te da je s time trebalo nastaviti. Članice su, uglavnom, bile vrlo zadovoljne radom knjižnice te su se njome sve češće koristile.

Udruga je također bilo pretplaćena i na neke ženske listove kao što je bio *Ženski list* i tjednik *Naša žena* u kojima su vodeće žene udruge znale objavljivati i svoje članke.¹²² *Ženski list* uređivala je Marija Jurić Zagorka kao domaći savjetnik (ne kao prijevod stranih listova), glasilo za domaćice, supruge i majke. Zagorka je u siječnju 1939. pokrenula novi list *Hrvatica* jer se htjela nacionalno angažirati te je 23. studenoga 1938. udruga Hrvatska žena iz Zagreba poslala okružnicu svim istoimenim udrugama s pozivom na pretplatu *Hrvatice*. Tom se pozivu odazvala i udruga Hrvatska žena iz Osijeka. List je bio važan i stoga jer je imao stalnu rubriku pod nazivom "Društveni život žena" u kojoj se izvještavalo o radu ženskih udruga.¹²³ List *Naša žena*, počela je pak 1935. izdavati članica udruge Hrvatska žena, dr. Zdenka Smrekar. Prema njezinim riječima, list je osnovan kako bi odgajao Hrvaticu kao "svjesnog člana porodice i domovine" te kako bi je prosvjećivao "u svim

¹¹⁷ Isto.

¹¹⁸ "Knjižnica 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 7/1926., 71 (27.03.1926.), 7.

¹¹⁹ "Kulturni rad društva 'Hrvatska žena' u Osijeku", *Hrvatski list* 9/1928., 6 (6.01.1928.), 5.

¹²⁰ "Plodan rad 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 22/1941., 9 (9.01.1941.), 16.

¹²¹ "Rad osječke 'Hrvatske žene' u prošloj godini", *Hrvatski list* 10/1929., 10 (10.01.1929.), 5.

¹²² "Uspješan rad 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 16/1935., 350 (30.12.1935.), 3.

¹²³ Lucija Benyovsky, "Društvo Hrvatska žena i Zagorka", *Hrvatska revija* 2 (2009), 132.-133.

onim pitanjima koja su od važnosti za život žene”. List je objavljivao priloge isključivo ženskih suradnika te je imao stalnu rubriku “Iz naših ženskih društava” u kojoj su se objavljivali izvještaji o njihovom radu kako bi se ona поближе upoznala i međusobno poticala.¹²⁴

Društveni sastanci

Prvi redoviti društveni sastanak održao se, iznimno u četvrtak, 7. siječnja 1926.¹²⁵ Sastanci su se obično održavali srijedom, ali iznimno ponekad i u utorak, petak ili subotu. Udruzi je u početku bilo teško pronaći prikladne prostore za sastajanje. Vlastite prostore dobili su tek u listopadu 1933. kada su im u gornjogradskom Hrvatskom domu uređene prostorije. Prvi je sastanak u tim prostorijama održan 25. listopada.¹²⁶ Tog je mjeseca udruga ujedno obilježavala dvanaest godina svojeg postojanja.

Prvih godina društvenog djelovanja, udruga Hrvatska žena održavala je sastanke dvaput mjesečno, pa je tako godišnje održano od 19 do 22 sastanka. Zatim se broj sastanaka počeo povećavati godišnje na 32 do rekordna 44 sastanka koji su održani 1939.¹²⁷

Ponekad nije bilo moguće održati sastanak u zakazanom terminu pa su članice o tome bile obaviještene preko *Hrvatskog lista*. Tako su u veljači 1929. sastanci bili odgođeni na neizvjesno vrijeme zbog velike zime.¹²⁸ Također, sastanci se nisu održavali u mjesecu srpnju i kolovozu zbog ljetnih praznika.

Na društvenim sastancima raspravljali su se tekući problemi, dogovaralo se oko javnog nastupanja udruge prilikom različitih događaja i blagdana, organiziranja društvenih zabava te podjele posla, a izmjenjivala su se i mišljenja kako još više poboljšati rad udruge. Primjerice, kako je na rasporedu u veljači bila društvena zabava, članice su se na sastancima tijekom siječnja dogovarale oko programa i teme zabave, prodaje ulaznica te svih ostalih pojedinosti. Također su izrađivale različite ukrase kojima su zatim okitile prostorije u kojima se zabava održavala. Ponekad je predsjednica Josipa Glembay članicama govorila o njihovim pravima i dužnostima ili pak o nekoj važnoj osobi iz prošlosti grada Osijeka, kao primjerice o Josipu Jurju Strossmayeru. Predsjednica je uvijek birala raznovrsne teme, a one su često bile prigodne (npr.

¹²⁴ Lucija Benyovsky, “Žensko prosvjetno katoličko društvo ‘Katarina Zrinska’ u Karlovcu”, *Svjeto: časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja* 3-4 (2005), 126.-127.

¹²⁵ “Društvo ‘Hrvatska žena’”, *Hrvatski list* 7/1926., 1 (1.01.1926.), 6.

¹²⁶ “Dvanaestgodišnjica osnutka društva ‘Hrvatska žena’ u Osijeku”, *Hrvatski list* 14/1933., 292 (22.10.1933.), 14.

¹²⁷ “Plodan rad ‘Hrvatske žene’”, *Hrvatski list* 21/1940., 3 (4.01.1940.), 13.

¹²⁸ “Iz ‘Hrvatske žene’”, *Hrvatski list* 10/1929., 45 (14.02.1929.), 7.

spomen-sastanci u čast preminulih skladatelja, književnika ili književnica i sl.). Zatim, ako bi neke članice, kao izaslanice udruge, sudjelovale na nekoj priredbi, otvorenju ili sličnom događaju, izvještavale bi o tome sve ostale na sastanku.

Članice su se ponekad morale dogovoriti koje dvije će biti domaćice sastanka i tada osmisliti program koji će biti zanimljiv i zabavan. Takav je sastanak imao službeni dio u kojem se raspravljalo o radu udruge i aktualnim problemima, a zatim bi uslijedio zabavni dio ili obrnuto. U zabavnom dijelu sastanka održavale su se različite glazbene točke (sviranje, pjevanje), recitiranje pjesama ili izvođenje igrokaza. U tome su ponekad sudjelovala i djeca članica. Tako su, na primjer, Tereza Škuljević i Ema Linzbauer organizirale jedan ugodan sastanak koji je “razdragao” sve prisutne članice. Na njemu je Evica Papai na klaviru odsvirala “Serenadu” od Toselija, Zdenko i Dragan Škuljević recitali su Badalićevu pjesmu “Majka” i Preradovićevu pjesmu “Putnik”, a zatim su Ivka i Jelka Lakšteter kostimirane izvele humorističan igrokaz “Na potoku”. Djeca su bila nagrađena slatkišima, nakon čega je slijedila čajanka tijekom koje su članice Hrvatske žene izmjenjivale svoja mišljenja o daljnjem društvenom radu. Svrha čajanki bila je i bolje međusobno upoznavanje samih članica koje su, osim djece, često i same čitale ili recitirale pjesme istaknutih hrvatskih pjesnika te svirale skladbe na klaviru i slično.¹²⁹ Na taj su način članice pokazivale kako se može njegovati i obogaćivati nacionalna svijest te kako se sve može prenijeti na djecu koju su u tom duhu i odgajale te se pokazale kao “dobre majke i Hrvatice”.

Predavanja

Pojedini društveni sastanci bili su organizirani u obliku predavanja. Predavači su bile ponekad same članice udruge (istaknula se profesorica Nada Demetrović), ali i razni stručnjaci (profesori, liječnici). Predavanja su uvijek bila edukativna te se inzistiralo na tome da se okupi što više članica, a posebno popularna postala su 1930-ih godina. Svrha im je bila upotpunjavanje raznovrsnog općeg (kulturnog) i praktičnih znanja članica udruge Hrvatska žena, tj. poučiti ih svemu što inteligentna i suvremena hrvatska djevojka i žena mora znati. Tako su teme bile različite, često usko vezane uz obilježavanje obljetnica, zatim povijesne osobe i događaje, ali i druge, primjerice o pojavama u društvu, bolestima, znanosti, umjetnosti, a kasnije i o ratu.

U razdoblju od 1926. do uspostave diktature 1929. održavala su se predavanja čije su teme pretežno bile povijesne te vezane uz obilježavanje obljetnica (hrvatski narodni preporod, Josip Juraj Strossmayer). Tako je ravnateljica

¹²⁹ “Sa ugodnog sastanka ‘Hrvatske žene’”, *Hrvatski list* 10/1929., 322 (22.11.1929.), 6.

Ženske građanske škole, Angela Novotny, održala vrlo zanimljivo predavanje "Škole u krajevima prije dolaska Hrvata i nakon njega do kralja Tomislava".¹³⁰ Umirovljeni srednjoškolski ravnatelj Stanko Pavičić predavao je članicama o Josipu Jurju Strossmayeru te ga je prikazao kao promicatelja hrvatske kulture.¹³¹ Učiteljica Ženske građanske škole Anđela Puhovski pak je održala praktično predavanje na kojem je prisutne članice Hrvatske žene upućivala kojim tehnikama hrvatskog narodnog veza se različiti predmeti ručnog rada mogu ukrasiti.¹³² No, u to su se vrijeme održavala predavanja i na druge teme. Jelka Fichtner je, primjerice, govorila na temu "Zemlja kao nebesko tijelo",¹³³ a Jagoda Truhelka govorila je o životu muslimanske žene od prije 50 godina te u tadašnje "moderno" vrijeme.¹³⁴ Na predavanjima se ponekad govorilo i raspravljalo o pravima članica udruge.

Nakon što je 6. siječnja 1929. uvedena diktatura kralja Aleksandra nastavila su se predavanja vezana uz obilježavanje povijesnih obljetnica te se na sastancima govorilo o Zrinskome i Frankopan u čime im se iskazivala počast.¹³⁵ Josip Hartl govorio je 1932. na temu "Panevropa".¹³⁶ Održano je i predavanje o uzornim ženama u svjetskoj i hrvatskoj povijesti,¹³⁷ dok je Josipa Glembay povodom obilježavanja Majčinog dana održala predavanje na temu "O dobrim majkama i herojskim ženama".¹³⁸ Ostala su predavanja bila namijenjena usavršavanju prosvjetnih, kulturnih i praktičnih znanja. Godine 1932. profesorica Danica Pinterović¹³⁹ predavala je o utjecaju tjelesnih nedostataka na razvoj sposobnosti i karaktera. Dvorana je bila puna gostiju, te je predavanje bilo toliko uspješno da su članice Hrvatske žene izrazile svoju želju kako bi upravo takva poučna predavanja trebalo organizirati i za žene izvan udruge, a koje su voljne upotpuniti svoje znanje.¹⁴⁰ Sljedeće je godine Lujo

¹³⁰ "Iz 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 7/1926., 40 (19.02.1926.), 6.

¹³¹ "Predavanje o Strossmayeru u 'Hrvatskoj ženi'", *Hrvatski list* 8/1927., 94 (3.04.1927.), 6.

¹³² "Hrvatska žena", *Hrvatski list* 7/1926., 100 (1.05.1926.), 6.

¹³³ "Sastanak 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 9/1928., 134 (13.05.1928.), 6.

¹³⁴ "Jučerašnja čajanka Hrvatske žene", *Hrvatski list* 9/1928., 284 (8.10.1928.), 3.

¹³⁵ "Sastanak 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 13/1932., 114 (26.04.1932.), 7.

¹³⁶ "Popularna predavanja na sastancima 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 13/1932., 299 (30.10.1932.), 13.

¹³⁷ "Sastanak 'Hrv. žene'", *Hrvatski list* 16/1935., 278 (18.10.1935.), 11.

¹³⁸ "Na sastanku 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 14/1933., 133 (16.05.1933.), 7.

¹³⁹ Danica Pinterović (Osijek, 1897. - Osijek, 1985.) bila je arheolog, muzeolog i znanstveni pisac. Najznačajnije joj je istraživanje antičke Murse. Mnogo je pridonijela na kulturnom i znanstvenom vrednovanju Osijeka i njegove baštine. I. Mažuran et al., *Od turskog do suvremenog Osijeka*, 665.

¹⁴⁰ "Predavanje u prostorijama 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 13/1932., 50 (19.02.1932.), 6.

Enderle održao, jedno također vrlo zanimljivo, predavanje o hiromantiji,¹⁴¹ a Milan Bedenić o školskom vicu kao vrelu pedagoške spoznaje.¹⁴² On je kasnijih godina dosta govorio i o krizama u pubertetu te općenito o različitim aspektima odgoja.

Nakon atentata na kralja Aleksandra 1934. u Marseilleu, uspostave namjesništva te obnove političkog života 1935., za HSS je nastala mnogo povoljnija situacija za stranačko organiziranje. To se odmah osjetilo i u temama predavanja Hrvatske žene pa su sve više bile prisutne teme vezane uz položaj i ulogu žena u društvu te selo i seljački pokret. Što se tiče položaja žena, održana su, primjerice, sljedeća predavanja: o životu žene na selu, Hrvaticama u narodnoj borbi, položaju žene u hrvatskom narodu,¹⁴³ o ženskom napretku i suradnji, zadaćama hrvatske žene u današnjici. O životu žena na selu govorila je Mara Matočec, seljanka i spisateljica, žena koja je dokazala da seljanka može postići mnogo više nego su joj prilike tada dopuštale.¹⁴⁴ Ona je u to vrijeme bila vrlo popularna i poznata po pjesmama, govorima i igrokazima, a motivi su bili preuzeti iz svakidašnjeg i stvarnog života. Upravo su ju teškoće u životu seljaka i očekivanje bolje budućnosti potaknule na pisanje. U svojim je djelima tražila da se više poštuje rad seljaka, da se umanje razlike između života na selu i u gradu, a posebno je poštovanje iskazivala prema majkama. Također, uočavala je problem nejednakopravnosti žena u odnosu na muškarce pa se zalagala i za veća prava žena te za njegovanje stare hrvatske kulture. Njezine su se aktivnosti zasnovale na nauku braće Radić kojemu je ostala vjerna do kraja života. Naime, Antun Radić je utjecao na njezino uključivanje u prosvjeđivanje seoskih žena dok je Stjepan Radić utjecao na formiranje njezinog mišljenja o stvaranju slobodne Hrvatske kroz slobodno seljaštvo. Mara Matočec svoje je radove objavljivala u časopisima i to u *Ženskom listu*, *Novom ženskom listu* i *Ženskom svijetu*, a u tome joj je pomoglo i prijateljstvo s Marijom Jurić Zagorkom.¹⁴⁵

Marija Jurić Zagorka također je održavala predavanja na sastancima Hrvatske žene. Tako je u Osijeku govorila o položaju žene u hrvatskom društvu i o tome koje su zadaće žene, o Hrvaticama u narodnoj borbi te ženskom

¹⁴¹ "Društveni sastanak 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 14/1933., 325 (24.11.1933.), 8.

¹⁴² "Predavanje članicama 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 15/1934., 66 (7.03.1934.), 6.

¹⁴³ "Predavanje prof. Pavetića u 'Hrvatskoj ženi'", *Hrvatski list* 18/1937., 264 (24.09.1937.), 9.

¹⁴⁴ "Predavanje Mare Matočec u Osijeku", *Hrvatski list* 18/1937., 28 (28.01.1937.), 13.

¹⁴⁵ Mira Kolar-Dimitrijević, *Mara Matočec: hrvatska književnica-seljakinja i njen rad na socijalno-političkom i kulturno-prosvjetnom polju u okviru seljačkog pokreta braće Radić* (Koprivnica-Zagreb, 1993.).

napretku i suradnji.¹⁴⁶ Kao književnica i urednica novina istaknula se, između ostaloga, uređivanjem listova za žene u kojima je u stalnim rubrikama izvještavala i o radu pojedinih ženskih udruga. Ona je pisala o teškoćama s kojima se žene susreću, nije se mirila s ulogom kućanice, borila se za ženska prava te je pozivala žene da se angažiraju u društvu u kojem žive. U svojim je predavanjima isticala da su žene vrlo važan čimbenik u vlastitom domu i u hrvatskom narodu te kako je na njima velika odgovornost kada je riječ o odgajanju budućih naraštaja.¹⁴⁷

Još su održana predavanja o principu nacionalizma i kršćanstva u umjetnosti,¹⁴⁸ Matiji Gupcu kao predstavniku seljačkih pokreta i važnosti seljačkog pokreta za politički i kulturni razvitak,¹⁴⁹ pregledu i povijesti hrvatskog državnog prava¹⁵⁰ te mnoga druga. Kao što se može vidjeti, položaj hrvatske žene dosta je puta bila glavna tema predavanja te se upravo nju pokušavalo osvijestiti o položaju u društvu i educirati o svim aspektima ljudskog djelovanja. Isto tako, ona nije bila izostavljena ni u vrijeme kada je bilo sve jasnije da će izbiti još jedan svjetski rat. Tada su se tim prilikama prilagodile i teme predavanja.

Tako su žene u razdoblju od 1939. do 1941. slušale predavanja vezana uz političke promjene u Europi. Održana su predavanja o socijalno-političkom problemu poratne Europe,¹⁵¹ stvaranju mira u Versaillesu,¹⁵² Poljskoj¹⁵³ te upotrebi, djelovanju i obrani od otrovnih plinova.¹⁵⁴ U 1940. godini održana je također jedna serija predavanja usko vezana uz političke promjene u Europi te ratno stanje. Na predavanju "O internacionalnom položaju" članice su slušale o razvitku političkih prilika u Europi od pakta između Njemačke i Rusije pa do tada nastalog stanja.¹⁵⁵ Profesorica Nada Demetrović govorila

¹⁴⁶ "Predavanje gđe Zagorke 'Hrvatica u narodnoj borbi'", *Hrvatski list* 18/1937., 153 (5.06.1937.), 14.; "Predavanje spisateljice gđe Zagorke na sastanku 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 18/1937., 311 (11.11.1937.), 13.; "Gđa Zagorka na sastanku 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 20/1939., 57 (26.02.1939.), 14.

¹⁴⁷ Ida Ograjšek-Gorenjak, "Neznana junakinja povijesti žena u Hrvatskoj", *Neznana junakinja - nova čitanja Zagorke* (Zagreb, 2008), 45.-60.; L. Benyovsky, "Društvo Hrvatska žena i Zagorka", 124.-136.

¹⁴⁸ "Na sastanku 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 17/1936., 48 (18.02.1936.), 10.

¹⁴⁹ Z. J. S., "Predavanje u 'Hrvatskoj ženi'", *Hrvatski list* 17/1936., 65 (6.03.1936.), 11.

¹⁵⁰ "S predavanja 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 18/1937., 278 (8.10.1937.), 9.

¹⁵¹ "Iz 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 20/1939., 64 (6.03.1939.), 7.

¹⁵² "Predavanje o svjetskom ratu na sastanku 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 20/1939., 137 (20.05.1939.), 13.

¹⁵³ "Predavanje u društvu 'Hrvatska žena'", *Hrvatski list* 20/1939., 352 (28.11.1939.), 15.

¹⁵⁴ "Sa sastanka 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 20/1939., 148 (1.06.1939.), 14.

¹⁵⁵ "Predavanje na sastanku 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 21/1940., 100 (11.04.1940.), 17.

je o “Sudbini velikih država” te je povezivala tadašnje događaje s povijesnim činjenicama o propadanju jakih država nakon kulminacije.¹⁵⁶

No, osim takvih predavanja održavala su se i ona koja nisu bila opterećena trenutnim događanjima, pa se tako govorilo i o religiji, fotografiji, raku te povijesti grada Osijeka. Milena Golijeovski-Papratović,¹⁵⁷ profesorica Trgovačke akademije, predavala je na temu “Nekoliko momenata iz privatnog života Napoleona I.” te je na vrlo zanimljiv način prikazala različita razdoblja njegova života.¹⁵⁸ Predavanja su se nastavila i za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske.

Društvene zabave

Posebno popularna djelatnost udruge Hrvatska žena bilo je organiziranje različitih zabava. Jedna od uopće najpoznatijih zabava, koje su se organizirale u Osijeku, bila je pokladna zabava Hrvatske žene koja se održavala početkom mjeseca veljače. Iako su slične zabave organizirala gotovo sva osječka društva, pjevačka, obrtnička, vatrogasna, ženska, kulturna, športska i druga, zabava Hrvatske žene redovito se nestrpljivo očekivala.

Te su njihove zabave imale unaprijed dogovoreni “birani program” uz, naravno, ples, a prihodi su obično bili namijenjeni fondu za gradnju Hrvatskog doma, a kasnije za pomoć u raznim humanitarnim akcijama (prehrana siromaha, potpora siromašnoj djeci i mladeži) te za prosvjetne društvene ciljeve. Karte za zabavu članice su nudile u pretprodaji, a pozvani su bili svi građani grada Osijeka i šire tako da se pozivnice uopće nisu izrađivale niti pak nekome posebno slale. Datum karakterističan za tu zabavu bio je 1. veljače, no ona se ponekad održavala i dan ranije ili kasnije i to u prostorijama hotela Grand, Royal (Kapucinska ulica) ili Central te prostorijama Narodnoga kasina (Županijska ulica).

Kako se zabava odvijala prema unaprijed dogovorenoj temi, a svake je godine osmišljena nova, i prostorije u kojima se održavala bile su prigodno ukrašene i uređene. Na tome se radilo tijekom mjeseca siječnja na društvenim sastancima. Tada su članice sve ukrase izradile same. Godine 1926. zabava je bila priređena u stilu “proljeća u punom cvijetu” tako da su se posjetitelji mogli odjenuti u proljetne i ljetne tkanine ili bilo koje druge po želji, a od njih se

¹⁵⁶ “Predavanje na sastanku ‘Hrvatske žene’”, *Hrvatski list* 21/1940., 107 (18.04.1940.), 17.

¹⁵⁷ Milena Golijeovski-Papratović kći je bivše potpredsjednice udruge Hrvatska žena Marice Papratović i dr. Franje Papratovića. Ona je bila prva doktorica etnologije u Hrvatskoj. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Dvije je godine radila kao prevoditeljica u osječkom *Hrvatskom listu*. “Diplomirali”, *Hrvatski list* 16/1935., 53 (21.02.1935.), 9.; Z. Živaković-Kerže, *Osječka sjećanja. Njihov život u našem sjećanju*, 252.

¹⁵⁸ “Predavanje na sastanku ‘Hrvatske žene’”, *Hrvatski list* 21/1940., 338 (5.12.1940.), 16.

zapravo tražilo da u što većem broju dođu u narodnim nošnjama.¹⁵⁹ Time su bili smanjeni svi nepotrebni troškovi po pitanju odijela, a udruga je opet naglasila svoju kulturnu i domoljubnu svrhu djelovanja tom revijom narodnih nošnji te manifestacijom nacionalne svijesti. Ovo su ujedno i razlozi zbog kojih je ta zabava i bila najposjećenija u pokladnoj sezoni. Ponekad se birala i najljepša nošnja. Tako su te zabave uspješno promovirale ideju očuvanja kulture te je inzistiranje na nošenju nošnje, tijekom svih godina djelovanja Hrvatske žene, poticalo na vraćanje izvornom. Ipak je seljačka nošnja označavala pripadanje najstarijoj i autentičnoj nacionalnoj kulturi, ona je predstavljala nešto čime se treba pohvaliti.¹⁶⁰ Također, poticanje izrađivanja narodnih nošnji predstavlja i određenu gospodarsku korist kao izvor zarade.

Vrlo kreativna zabava bila je organizirana i 1930. i to “u stilu žetve” kada je jedan par u ulozi gazde i njegove žene trebao dočekati žeteoce i žetelice koji su prilazili pjevajući žetelačku pjesmu javljajući da je žetva završena. Gazda im je tada zahvalio, a domaćica je okrunila prvakinja žetelica krunom od klasja i poljskog cvijeća dok je gazda krijepio žeteoce “dobrom kapljicom”. Žeteoci i žetelice zatim su se uhvatili u kolo i seljančicom započeli ples.¹⁶¹ Sljedeće 1931. godine tema je bila “Naše selo” za što je udruga dala izraditi posebne scenske dekoracije.¹⁶² Kako su te zabave bile organizirane u vrijeme diktature, selo se biralo kao motiv nacionalnog identiteta. Zbog tadašnje teške krize, udruga Hrvatska žena snizila je 1933. cijenu ulaznice s 15 na 10 dinara, a sve to kako bi svi zainteresirani mogli prisustvovati.¹⁶³ Zanimljiva je bila i zabava 1934. godine “u stilu čarobne slike zime” kada su članice prigodno izradile i posebne bijele loptice kojima su gosti mogli dočarati grudanje snijegom.¹⁶⁴

Program zabava bio je prepun glazbe, pjesme i plesa. Glazbene točke izvodili su pjevači i umjetnici iz glazbenih i pjevačkih društava (Zvonimir, Kuhač) u kojima su pjevale i neke članice udruge, a sudjelovale su i same članice uvodnim pozdravima (predsjednica, tajnica), recitacijama ili igrokazima te plesanjem kola.

Stolovi su se mogli unaprijed rezervirati, a od 1933. foto studio “Sege” nudio je svoje usluge fotografiranja na zabavi uz uvjet da posjetitelji odmah

¹⁵⁹ “Zabava društva ‘Hrvatska žena’”, *Hrvatski list* 7/1926., 14 (19.01.1926.), 6.

¹⁶⁰ Suzana Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji, Srijemu i Baranji (1925.-1941.)* (Slavonski Brod, 2005), 98., 107.

¹⁶¹ “Kakva će biti pokladna zabava ‘Hrvatske žene’”, *Hrvatski list* 11/1930., 16 (17.01.1930.), 6.

¹⁶² “Velik interes za zabavu ‘Hrvatske žene’”, *Hrvatski list* 12/1931., 26 (25.01.1931.), 14-15.

¹⁶³ “Zabava ‘Hrvatske žene’ o. g.”, *Hrvatski list* 13/1932., 22 (22.01.1932.), 6.

¹⁶⁴ “Pokladna zabava ‘Hrvatske žene’ 1. veljače”, *Hrvatski list* 15/1934., 27 (27.01.1934.), 6.

naruče svoje fotografije kao uspomenu na ugodno provedene pokladne trenutke.¹⁶⁵ Kao što sam već spomenula, zabave su svake godine bile pretrpane gostima koji su dolazili iz svih društvenih slojeva, iz Osijeka i okolnih mjesta, a obavezno su prisustvovala i izaslanice osječkih ženskih udruga.

Osim pokladne zabave članice Hrvatske žene ponekad su znale tijekom godine organizirati zabave i čajanke na kojima se također sakupljao novac za Hrvatski dom ili za neku drugu njihovu humanu akciju. Tako je 3. srpnja 1927. u perivoju kralja Tomislava bila organizirana pučka zabava s tombolom.¹⁶⁶ Predmete, prikupljene kao moguće zgoditke na tomboli, udruga je izložila u izlogu tvrtke "Rudolf Kaiser" u Kapucinskoj ulici te su oni pobudili velik interes kod osječkog građanstva za taj događaj. Karte za tombolu prodavale su se po 5 dinara, čista dobit bila je namijenjena fondu Hrvatske žene za gradnju Hrvatskog doma,¹⁶⁷ a znatan dio od prodaje ulaznica u korist bijedne hercegovačke djece.¹⁶⁸ Slična pučka zabava s tombolom organizirana je ponovno 1931. u zabavnom odjelu osječkog velesajma gdje je građanstvo moglo uživati u koncertu vojničke glazbe i Kuhača, a djeca u ribolovu.¹⁶⁹ Značajna je bila i zabava povodom blagdana Svetog Nikole. Tada su članice osmislile zanimljiv program s raznim društvenim igrama, a na druženje su pozvale i svoje muževe kako bi promicale društvenost.¹⁷⁰ Osim takvih zabava organizirale su se i one povodom obljetnica nekih istaknutih ljudi iz hrvatskog društva, kao što je, primjerice, bila prosvjetna radnica Marija Jambrišak.¹⁷¹ Zabave su uvijek bile dobro posjećene, a članice su, naravno, posjećivale i zabave drugih osječkih društava.

¹⁶⁵ "Novost na zabavi 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 14/1933., 29 (29.01.1933.), 13.

¹⁶⁶ "Izložba zgoditaka javne tombole društva 'Hrvatska žena'", *Hrvatski list* 8/1927., 172 (23.06.1927.), 6.

¹⁶⁷ Isto.

¹⁶⁸ Godine 1936. Hrvatska je žena zajedno s Odborom za prehranu hercegovačke djece dočekala 32 dječaka koji su s pratnjom iz Hercegovine stigli u Osijek. U prostorijama Hrvatskog doma u Gornjem gradu dječaci su večerali i prenoćili. Sljedeći dan dječake se okupalo u Domu narodnog zdravlja gdje su im dezinficirali i odjeću dok su na poklon dobili i nešto nove odjeće. Dječake se zatim smjestilo u nove domove u osječkoj okolici. "Pučka zabava 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 8/1927., 174 (25.06.1927.), 6., "Dolazak hercegovačke djece", *Hrvatski list* 17/1936., 107 (18.04.1936.), 9., "Hercegovačka djeca u Osijeku", *Hrvatski list* 17/1936., 108 (19.04.1936.), 14.

¹⁶⁹ "Pučka zabava i tombola 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 12/1931., 180 (4.07.1931.), 6.

¹⁷⁰ "Sa veselice 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 9/1928., 347 (10.12.1928.), 3.

¹⁷¹ "Proslava 80-godišnjice Marije Jambrišakove", *Hrvatski list* 8/1927., 274 (3.10.1927.), 3.

Proslave Majčinog dana

Josipa Glembay izjavila je na jednom sastanku kako je “štovanje majke bez razlike vjere i narodnosti jedan vrlo važan poriv ženskoga srca i duše, koji ima tu moć, da zbližava sve ljude u osjećaju ljubavi i štovanja ‘majke’”.¹⁷² Prema američkom uzoru, udruga Hrvatska žena priredila je 6. lipnja 1928. svečani sastanak u počast dobrih majki, koje odgajaju buduće hrvatske naraštaje, na koji su mogle doći i one žene koje nisu bile članice udruge. Uz recitiranje pjesama koje su posvećene majkama, raspravljalo se i o prijedlogu udruge da sve osječke ženske udruge svake godine u mjesecu svibnju zajedno proslave Majčin dan u svrhu “da se goji kult majke, roditelji potiču na savjesniji uzgoj svoje djece, a ‘Majčinim danom’ pokuša opet razbuditi zamrlu moralnu svijest u svim građanskim staležima”.¹⁷³

Nakon što je prijedlog bio prihvaćen, sastale su se 1929. predstavnice devet osječkih ženskih udruuga u hotelu Royal gdje su održale prvi dogovor. Nije poimence navedeno o kojim je udrugama riječ, no 1937. spominje se suradnja sljedećih: Katoličko gospojinsko dobrotvorno društvo, Evangeličko gospojinsko dobrotvorno društvo, Židovsko gospojinsko dobrotvorno društvo, Rusko gospojinsko dobrotvorno društvo, Hrvatska žena, Židovska ferijalna kolonija, Wizo i Dobrotvorna zadruga Srpkinja.¹⁷⁴ Dogovarale su se oko toga kako će zajedničkim snagama organizirati proslavu kojom će iskazati dužnu počast svim majkama bez obzira na vjeru i narodnost. Nakon što su se dogovorile kako će dobiti biti namijenjena dobrotvornim svrhama, žene su izabrale sljedeći uži odbor, zadužen za pripremu proslave: Josipa Glembay (pročelnica), Angelina Dejanović, Marija Pinterović, Josipa Kolar, Livija Kaiser, Ivana Kovač, Pavka Vrabec i Lidija Dietz.¹⁷⁵ Zatim su posjetile velikog župana Kučića koji im je obećao potporu i naročito odobrio proslavu Majčinog dana uz obećanje kako će i sam prisustvovati.¹⁷⁶

Prvi Majčin dan slavio se 9. svibnja 1929. u Narodnom kazalištu uz prigodni program koji se sastojao od čitanja uradaka, recitacija, pjevanja i igrokaza posvećenih majci, a sve su izvodila djeca.¹⁷⁷ Također, članice su skupljale

¹⁷² “Majčina slava u Hrvatskoj ženi”, *Hrvatski list* 12/1931., 132 (15.05.1931.), 3.

¹⁷³ “Sastanak ‘Hrvatske žene’ u počast dobrih majka”, *Hrvatski list* 9/1928., 154 (3.06.1928.), 6.

¹⁷⁴ “Majčin dan”, *Hrvatski list* 18/1937., 126 (8.05.1937.), 13.

¹⁷⁵ “Proslava ‘Majčinog dana’ u Osijeku”, *Hrvatski list* 10/1929., 97 (11.04.1929.), 6.

¹⁷⁶ “Predsjednice gospojinskih društava kod velikog župana”, *Hrvatski list* 10/1929., 104 (18.04.1929.), 7.

¹⁷⁷ “Proslava ‘Majčinog dana’”, *Hrvatski list* 10/1929., 124 (7.05.1929.), 7.

novčane priloge za najsiromašnije osječke majke.¹⁷⁸ Proslava je bila jako dobro prihvaćena te su mnogi u njoj rado sudjelovali.

Na sam dan održavanja proslave, u *Hrvatskom listu* objavljen je posebni prilog za Majčin dan. U njemu su pročelnice odbora za proslavu, Josipa Glembay i Angelina Dejanović, objavile članak u kojem su pisale o značenju Majčinog dana te kako se prema majkama treba odnositi. Objavljene su i neke kratke crtice o majci.¹⁷⁹

Sljedeće 1930. godine odbor za proslavu održao je svoju prvu odborsku sjednicu na kojoj je zaključeno kako će se od te godine nadalje Majčin dan redovito slaviti druge nedjelje u mjesecu svibnju. Za pročelnice odbora odabrane su Josipa Glembay i Marija Pinterović, za blagajnicu gospođa Ivana Reichsmann, a odborske sjednice održavale su se redovito svakog četvrtka u prostorijama Katoličkog gospojinskog dobrotvornog društva.¹⁸⁰

Tako je odbor na svojoj drugoj odborskoj sjednici odlučio poslati dopis ravnateljima svih osječkih osnovnih i srednjih škola kojim se pozivalo svu djecu da se prigodom Majčinog dana natječu tko će napisati najkraći i najznačajniji odgovor na jedno od ponuđena dva pitanja: “Što je meni majka?” i “Zašto mi je majčino ime sveto?”. Učenici su svoje odgovore trebali predati Josipi Glembay najkasnije do 1. svibnja dok su najbolji odgovori bili nagrađeni i objavljeni u prigodnom prilogu *Hrvatskog lista* na dan proslave 11. svibnja.¹⁸¹

Sljedećih godina, Majčin se dan slavio redovito, a *Hrvatski list* izvještavao je o tome. Tako je donosio informacije o tome gdje se može kupiti lijepi poklon te gdje se skupljaju milodari za najsiromašnije majke i starice. Hrvatska žena obavezno je jedan svibanjski sastanak posvetila Majčinom danu prigodnim programom koji su izvodila djeca (prikazivanje filmova, igrokazi, recitacije, pjevanje, sviranje i sl.), a predsjednica Josipa Glembay obično je održala predavanje o majkama ili općenito o značenju žena. Osim nje, ponekad su i druge članice održale predavanje ili govor, pa je tako Ljubica Kovačević pozdravila goste govoreći na temu “Što i kakva je ona majka, koju djeca tako vole – i koju punim pravom toliko veličaju naše narodne pjesme, pa i umjetnom pjesmom hrvatski pjesnici”.¹⁸² Ti su sastanci bili jako dobro posje-

¹⁷⁸ “Današnja proslava ‘Majčinog dana’”, *Hrvatski list* 10/1929., 126 (9.05.1929.), 6.

¹⁷⁹ Josipa Glembay, Angelina Dejanović, “Prilog za Majčin dan”, *Hrvatski list* 10/1929., 126 (9.05.1929.), 9.

¹⁸⁰ “Odbor za proslavu ‘Majčinog dana’”, *Hrvatski list* 11/1930., 94 (4.04.1930.), 5.

¹⁸¹ “Odbor za proslavu Majčinog dana u Osijeku”, *Hrvatski list* 11/1930., 101 (11.04.1930.), 6.

¹⁸² “Svečani sastanak ‘Hrvatske žene’ u počast dobrim majkama”, *Hrvatski list* 16/1935., 129 (20.05.1935.), 3-4.

ćeni, a jednako tako i sve ostale proslave koje su se tom prigodom organizirale u gradu Osijeku.

Na ulicama grada Osijeka svake su godine, na najprometnijim mjestima, bili postavljeni stolovi i tu su članice prikupljale novčane priloge građana, a također su se prodavale značke na kojima je pisalo "Ljubim i štujem dobru svoju majku".¹⁸³ Novčana sredstva, uspješno skupljena od prodaje te milodara, razdijeljena su redovito svake godine, među najsiromašnije majke bez obzira na vjeroispovijest. Prilikom proslave desetogodišnjice djelovanja Odbora za proslavu Majčinog dana, odbor je izvijestio da je u proteklih devet godina novac podijeljen među 535 starica.¹⁸⁴

Proslave obljetnica udruge Hrvatska žena i odavanje počasti članicama

Udruga Hrvatska žena svake je godine, u mjesecu listopadu na svojem svečanom društvenom sastanku, obilježavala obljetnice društvenog osnivanja. Proslava se održavala prvo u prostorijama Hrvatskog glazbenog i pjevačkog društva Kuhač, a kasnije u vlastitim društvenim prostorima u Hrvatskom domu. Od članica se očekivalo da obavezno prisustvuju, a pozvani su bili i svi ostali građani i građanke koji nisu bili članovi udruge, ali su je podupirali te se dokazali kao vjerni prijatelji. Ulaznice se nisu naplaćivale.

Za tu su priliku članice pripremale kulturno-umjetnički program, a poslije i zabavu. Godine 1930. u *Hrvatskom listu* objavljen je, prvi put, raspored proslave. Prisutnima se prvo obratila predsjednica Josipa Glembay koja je govorila o iskustvu devetogodišnjeg društvenog rada. Program su zatim preuzele članice: Marija Preisler svirala je valcer na klaviru, tajnica Pavka Vrabec pročitala je referat o radu ženskih udruge općenito, a posebice hrvatskih, dok je Jelena Fichtner recitirala "Vinka Hreljanovića", autora Augusta Šenoa. Nakon toga uslijedila je slobodna izmjena mišljenja prisutnih članica na temu kako unaprijediti rad udruge te zakuska i veselica.¹⁸⁵

Sljedeće je godine udruga slavila desetogodišnjicu, pa je tom prilikom, ujutro u župnoj crkvi sv. Petra i Pavla, održana misa zahvalnica, a nakon toga slijedio je kulturno-umjetnički program sa zajedničkom večerom svih prisutnih. Tada je objavljen podatak kako je Hrvatska žena, u deset godina svojeg djelovanja, darovala 188 228 dinara u dobrotvorne i kulturne svrhe.¹⁸⁶

¹⁸³ "Proslava 'Majčinog dana' u Osijeku", *Hrvatski list* 14/1933., 122 (5.05.1933.), 6.

¹⁸⁴ "Desetogodišnjica Odbora za proslavu Majčinog dana", *Hrvatski list* 19/1938., 130 (13.05.1938.), 14.

¹⁸⁵ "Spomen-sastanak 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 11/1930., 276 (7.10.1930.), 6.

¹⁸⁶ "Deset godina plodotvornog rada 'Hrvatske žene' u Osijeku", *Hrvatski list* 12/1931., 279 (11.10.1931.), 13.

Nakon toga, obljetnice su se održavale u krugu udruge, a velika je proslava opet priređena 1936. godine, nakon diktature, povodom 15-godišnjice osječke Hrvatske žene. Udruga je planirala pozvati sva osječka hrvatska pjevačka, tamburaška i kulturna društva, s kojima članice surađuju i inače u zajedničkim javnim nastupima. Svoj dolazak najavile su izaslanice ostalih udruga koje nose isto ime, a predvodila ih je zagrebačka Hrvatska žena, koju su predstavljale Marija Kumičić s tadašnjom predsjednicom Jelisavom Horvat te više članica i odbornica.¹⁸⁷

Proslava je započela u subotu 3. listopada dočekom gostiju te bakljadom u počast predsjednice Josipe Glembay.¹⁸⁸ Njoj je tada potpredsjednica Đena Lackstädter, uz prigodni govor povodom 75. rođendana, predala spomen-knjigu, dar članica udruge.¹⁸⁹ Sljedećeg dana održala se sveta misa zahvalnica, nakon čega su se svi okupili na svečanoj izvanrednoj skupštini gdje je posebno naglašena domoljubna, ali i kulturna i humana uloga udruge. Dnevni red sastojao se od pozdrava predsjednice, izvještaja tajnice Tereze Škuljević o radu udruge, uručivanja diploma začasnim članovima te čestitanja izaslanika. Uslijedio je banket u dvorani Hrvatskog doma nakon čega je u Narodnom kazalištu prikazan igrokaz "Matija Gubec" autorice Mare Matočec.¹⁹⁰ Igrokaz je, na poziv Hrvatske žene, izvodilo 27 članova diletantske sekcije ogranka Seljačke sloge iz Korije kod Virovitice te je za njega vladao veliki interes.¹⁹¹ Shvaćeno kao zajednička akcija svih žena na podizanju naroda, ovo je gostovanje postiglo veliki uspjeh, a cijel joj je proslavi dalo biljeg manifestacije novog duha.¹⁹² Sljedećih su godina članice udruge, prilikom obilježavanja obljetnica udruge, organizirale samo svečane sastanke.

Članicama udruge odavale su se i počasti u različitim prigodama kao što su rođendani i imendani, a redovito su se svake godine održavale i mise za dušnice za preminule članice. Najviše se istaknulo obilježavanje imendana predsjednice Josipe Glembay 19. ožujka, kada joj se ukazivala zahvalnost na svemu što čini kako bi udruga mogla napredovati i nesmetano djelovati. Svečanost se održavala od 1926. godine, u krugu udruge na redovitom mjesečnom sastanku, kada su članice priredile čajanku.¹⁹³ Osim čajanke na kojoj se plesalo uz tamburaški zbor Zvonimir, članice su organizirale i koncertni dio proslave

¹⁸⁷ "Petnaestgodišnjica 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 17/1936., 242 (2.09.1936.), 9.

¹⁸⁸ "Jubilarna proslava 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 17/1936., 274 (3.10.1936.), 9.

¹⁸⁹ "Sinoćnja bakljada u počast 'Hrvatske žene' i njene predsjednice", *Hrvatski list* 17/1936., 275 (4.10.1936.), 2.

¹⁹⁰ "Današnja proslava 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 17/1936., 275 (4.10.1936.), 13.

¹⁹¹ "Jubilarna proslava 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 17/1936., 272 (1.10.1936.), 13.

¹⁹² S. Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji, Srijemu i Baranji (1925.-1941.)*, 282.

¹⁹³ "Hrvatska žena", *Hrvatski list* 8/1927., 76 (16.03.1927.), 6.

te izvođenje kraćeg dramskog djela.¹⁹⁴ Proslave su svake godine bile vrlo slično organizirane, a razlikovale su se uglavnom po prigodnom programu.

Osim imendana, značajna je bila i proslava 75. rođendana Josipe Glembay 1936. godine. Kako se istaknula u svojem prosvjetnom, kulturnom i socijalnom radu, *Hrvatski list* istaknuo je u članku pod nazivom “Gđa Josipa Glembay jubilarica” sve njezine zasluge i vrline.¹⁹⁵ Također, u dva je dijela objavljena i portretna skica “Josipi Glembay uz sedamdesetipeti rođendan” koju je prigodno napisala Jagoda Truhelka.¹⁹⁶

Puno se pažnje posvećivalo i kada je neka od članica udruge Hrvatska žena umrla. Ostale članice održale su tada društveni sastanak u počast preminuloj, na kojem su se isticale zasluge i vrline, ali i tuga. Obavezno su sve prisustvovala i na misi zadušnici. Posebnu počast članice su iskazale povodom smrti Anke Marjanović (1933.),¹⁹⁷ Jelene Fichtner (1935.)¹⁹⁸ te Josipe Glembay (1941.).

Humanitarni rad

Jedna od najistaknutijih svrha djelovanja udruge Hrvatska žena upravo je ona humanitarna (dobrotvorna). Tijekom cijelog svog postojanja, članice su ju naglašavale svakom prilikom, naravno, uz kulturnu i prosvjetnu. Mnoga novčana sredstva prikupljena putem različitih akcija i zabava ili tombola trošila su se na pomaganje onima kojima je pomoć bila najpotrebnija, a to su uglavnom bili najsiromašniji građani, djeca i mladež, a posebice oni nezbrinuti.

Udruga je svake godine na redovnoj godišnjoj skupštini dobila uvid u financijsko stanje na temelju izvještaja blagajnice. Tada je točno bilo rečeno koliki su prihodi, a koliki rashodi te koliko se točno novca i na što potrošilo.

Godina	Prihodi (din)	Rashodi (din)
1931.	40 846,76	37 721,25
1932.	17 696,56	12 822,95
1935.	26 118,85	25 462,50

Tablica 2: *Prihodi i rashodi udruge Hrvatska žena*

¹⁹⁴ “Proslava imendana predsjednice ‘Hrvatske žene’”, *Hrvatski list* 8/1927., 80 (20.03.1927.), 6.

¹⁹⁵ “Gđa Josipa Glembay jubilarica”, *Hrvatski list* 17/1936., 205 (26.07.1936.), 13.

¹⁹⁶ “Josipi Glembay uz sedamdesetipeti rođendan”, *Hrvatski list* 17/1936., 207 (28.07.1936.), 8.; “Josipi Glembay uz sedamdesetipeti rođendan”, *Hrvatski list* 17/1936., 208 (29.07.1936.), 8.

¹⁹⁷ “Sprovod gđe Anke Marjanović”, *Hrvatski list* 14/1933., 169 (23.06.1933.), 6.

¹⁹⁸ “Jelena udova Fichtner”, *Hrvatski list* 16/1935., 173 (5.07.1935.), 9.

Tako su krajem 1931. prihodi bili 40 846,76 dinara, a rashodi 37 721,25 dinara te je gotovo cijeli iznos potrošen ili poklonjen u humanitarne svrhe.¹⁹⁹ Ostatak novca prenosio se na iduću godinu. Sljedećih godina prihodi su bili nešto niži, ali svaki put proračunato i pametno potrošeni tako da je udruga stalno pozitivno poslovala. Inače, u izvještajima s glavnih skupština ne navodi se točno koliki su ukupno bili prihodi i rashodi već je navedeno samo koliko se novca potrošilo u određene svrhe.

Humanitarni rad udruge mogao bi se podijeliti na stalne akcije koje su se organizirale svake godine te na one koje su se organizirale povremeno, po potrebi. Među stalne humanitarne akcije ubraja se prikupljanje novčanih sredstava za siromašne majke i starice povodom obilježavanja Majčinog dana. Članice udruge veliku su pažnju tijekom godine posvećivale djeci, a to se posebice vidjelo za blagdan Svetog Nikole. Tradicija je bila da članice skupe odjeću, obuću, voće i slatkiše koje su zatim podijelile siromašnim učenicama i učenicima. Osim toga, članice su kupovale materijale sredstvima iz društvenih prihoda te su na društvenim sastancima, ali i kod kuće, plele različite predmete i šivale odjeću.²⁰⁰ Tako su 1932. u svojim društvenim prostorijama organizirale druženje s djecom iz Niže pučke škole u Aninoj (današnja OŠ Svete Ane) te Jägerovoj ulici. Josipa Glembay pripovijedala je djeci legendu o sv. Nikoli i Isusovom rođenju, a nakon što su dobila darove, djeca su zahvalila prigodnim pjesmicama. Ta su se darivanja ponavljala svake godine, uz prisutnost učiteljica te roditelja darivane djece.²⁰¹ Tijekom godine također se redovito potpomagao rad Đačke menze,²⁰² a svake se godine podijelilo i nekoliko stipendija. Tako je u školskoj godini 1932./1933. udruga Hrvatska žena podijelila četiri stipendije: jednu od 1000 dinara studentu prava, a tri po 500 dinara učiteljskim pripravnicima.²⁰³

Značajne su bile i povremene organizirane akcije prikupljanja novca za stradale u požaru u barakama²⁰⁴ te pomaganje oko prehranjivanja siromaha i djece u Domu sv. Vinka u Osijeku te bolesne udovice s četvero djece.²⁰⁵ Ponekad se skupljao novac i za spomenike ili crkve, a posebno za ljude stradale u nekoj elementarnoj nepogodi, kao što je primjerice poplava ili požar.

¹⁹⁹ "Skupština 'Hrv. žene'", *Hrvatski list* 13/1932., 7 (7.01.1932.), 3.

²⁰⁰ "Nikolinje kod 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 16/1935., 331 (9.12.1935.), 3.

²⁰¹ "Hrvatska žena – školskoj djeci", *Hrvatski list* 13/1932., 339 (9.12.1932.), 3.

²⁰² "Darovi i potpomaganje Đačkoj menzi u mjesecu svibnju", *Hrvatski list* 8/1927., 149 (30.05.1927.), 3.

²⁰³ "Stipendije 'Hrvatske žene' osječkim đacima", *Hrvatski list* 13/1932., 239 (31.08.1932.), 7.

²⁰⁴ "Hrvatska žena", *Hrvatski list* 7/1926., 139 (20.06.1926.), 8.

²⁰⁵ "Dar 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 14/1933., 40 (9.02.1933.), 7.

Godine 1928. članice su u Narodnom kazalištu priredile prikazivanje igrokaza "Aničina lutka", prema knjizi Jagode Truhelke, koju je udruga objavila, a u korist dobrotvorne i prosvjetne društvene svrhe.²⁰⁶ Kako je predstava izazvala veliki interes, prikazivala se više puta na ponovni zahtjev. Udruga je 1000 dinara od čistog dobitka poklonila osječkom Domu za opskrbu u starosti, dok je dio prihoda od svoje pokladne zabave dala za obnovu grada Ozlja.²⁰⁷ Ponekad su članice odlučile uplatiti određene svote drugim osječkim dobrotvornim društvima (Crveni križ, Milodar i sl.) te *Hrvatskom listu*.²⁰⁸ Primjerice, usred opće krize i besposlice 1931. godine pokrenuta je "Akcija za ublažavanje bijede" u gradu Osijeku.²⁰⁹ Novac skupljen u toj akciji, 12 758 dinara, udruga je predala "Gradskom odboru za prehranu nezaposlenih radnika" uz uvjet da se on kao božićnica razdijeli osječkim "nezaposlenim radnicima i radnicama te namještenicima i namještenicama, koji su uslijed krize izgubili namještenje".²¹⁰

Značajna je bila i dobrotvorna akcija iz 1935. u kojoj su se prikupljala sredstva za prehranu stanovnika u Hercegovini.²¹¹ Ona se nastavila i u 1936. godini kada su hercegovačka djeca došla u Osijek gdje su ih dočekale članice Hrvatske žene zajedno s odborom za prehranu hercegovačke djece. Članice su odvele 32 dječaka u gornjogradski Hrvatski dom gdje su večerali i prenoćili, a prethodno su ih okupali te je svakom dječaku bila poklonjena odjeća. Sljedeći su dan njih 19-orica smještena u osječkoj okolici.²¹²

Suradnja udruge s drugim kulturnim društvima i sudjelovanje na javnim manifestacijama

U raznim prilikama, kao što su proslave obljetnica i blagdana te dobrotvorne akcije, Hrvatska žena surađivala je s drugim osječkim kulturnim društvima. Godine 1929. predstavnice osječkih ženskih udruga objavile su u *Hrvatskom listu* doneseni zaključak kako nadalje djeluju samo unutar okvira

²⁰⁶ "Priredba 'Hrvatske žene' u Narodnom kazalištu", *Hrvatski list* 9/1928., 355 (18.12.1928.), 6.

²⁰⁷ "Dva lijepa dara od 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 10/1929., 14 (14.01.1929.), 3.

²⁰⁸ "Dobrotvorni darovi 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 12/1931., 188 (12.07.1931.), 13.

²⁰⁹ "Akcija za ublaženje bijede", *Hrvatski list* 12/1931., 332 (3.12.1931.), 7.

²¹⁰ "Likvidacija sabirne akcije 'Međudruštvenog odbora gospojinskih društava'", *Hrvatski list* 12/1931., 352 (23.12.1931.), 6.

²¹¹ "Uspjeh sabirne akcije za Hercegovinu", *Hrvatski list* 16/1935., 282 (22.10.1935.), 9.

²¹² "Dolazak hercegovačke djece", *Hrvatski list* 17/1936., 107 (18.04.1936.), 9.

definirane društvene svrhe te će se izvanrednom djelovanju i suradnji izvan društvenoga okvira odazvati samo ukoliko im se pošalje poziv.²¹³

Članice udruge odazivale su se na proslave obljetnica drugih osječkih društava. Tako su prisustvovala na proslavi desetogodišnjice djelovanja Zvonimira, kada je udruzi Hrvatska žena bila uručena društvena spomenica, a ona je tada jubilarnom društvu pristupila kao član utemeljitelj.²¹⁴ Pozvane su bile i na proslavu 50-godišnjice donjogradskog Hrvatskog doma i 40-godišnjicu pjevačkog društva Lipa.²¹⁵ Isto tako prisustvovala su i na proslavi pjevačkog i glazbenog društva Frankopan na kojoj je bila posvećena njihova društvena zastava, a kuma je bila Josipa Glembay.²¹⁶ Prisustvovala su i skupštinama novoosnovanih istoimenih udruga Hrvatska žena te obljetnicama već postojećih kamo su slale svoje izaslanice, različitim priredbama Hrvatskog doma, ali i mnogim drugim sličnim događanjima. Tako su predstavnice Hrvatske žene i Srpske ženske zadruge 1929. priredile izložbu narodnih nošnji i veziva prilikom održavanja VII. osječkog velesajma i oblasne gospodarske izložbe.²¹⁷ Predsjednica Josipa Glembay uručila je tada nagrade izlagačicama za kućni obrt i narodne nošnje te je održala zanimljiv govor u kojem je seljanke savjetovala kako održati i očuvati hrvatsku narodnu nošnju.²¹⁸

Prilikom održavanja smotre hrvatskih seljačkih pjevačkih zborova u Osijeku 1936. u organizaciji Seljačke sloge, članice Hrvatske žene ugostile su sve pjevače i pjevačice u prostorijama Hrvatskog doma u Gornjem gradu.²¹⁹

Suradnja sa Seljačkom slogom nastavila se 1937. kada se udruga uključila u akciju suzbijanja nepismenosti te je tom prilikom darovala novac Klubu ABC iz Zagreba.²²⁰ Kako je nepismenost u Hrvatskoj predstavljala zapreku daljnjoj modernizaciji i napretku, u jesen 1937. započela je kampanja opismenjivanja u suradnji sa Seljačkom slogom, organizacijom HSS-a. Kampanja je bila zasnovana na dragovoljnom radu samih pismenih seljaka koji su pouča-

²¹³ "Osječka ženska društva neće više sudjelovati u priredbama drugih društava", *Hrvatski list* 10/1929., 266 (28.09.1929.), 6.

²¹⁴ "Lijepa jubilarna proslava 'Zvonimira'", *Hrvatski list* 15/1934., 242 (3.09.1934.), 2.

²¹⁵ "Proslava jubileja 'Hrv. doma' i HPD 'Lipe' u Osijeku", *Hrvatski list* 15/1934., 165 (18.06.1934.), 2.

²¹⁶ "Posveta 'Frankopanove' zastave", *Hrvatski list* 19/1938., 154 (7.06.1938.), 7.

²¹⁷ "Jučer je na svečan način otvoren VII. osječki velesajam i oblasna gospodarska izložba", *Hrvatski list* 10/1929., 239 (1.09.1929.), 8.

²¹⁸ "Jučer su uručene nagrade izlagačicama u odijelu osječke izložbe za kućni obrt i narodne nošnje", *Hrvatski list* 10/1929., 248 (10.09.1929.), 5.

²¹⁹ "Seljački zborovi kao gosti 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 17/1936., 43 (13.02.1936.), 13.; S. Leček, *Seljačka sloga u Slavoniji, Srijemu i Baranji (1925.-1941.)*, 122.

²²⁰ "Lijep dar 'Hrvatske žene' klubu ABC u Zagrebu", *Hrvatski list* 18/1937., 271 (1.10.1937.), 9.

vali druge, ali je također iziskivala znatna financijska sredstva, pa su se brojni građani uključivali putem novčanih priloga.²²¹ U kampanju se uključila i Hrvatska žena na konferenciji svih osječkih hrvatskih kulturnih društava na kojoj se zaključilo kako treba provesti akciju suzbijanja nepismenosti i u Osijeku. Konferenciju je otvorio predsjednik pjevačke župe Kuhač i narodni zastupnik dr. Stjepan Hefer koji je predstavio samu akciju te govorio o njezinim ciljevima. Na konferenciji se zaključilo kako će se prvo skupljati potrebni novčani prilozi, od kojih će se dio utrošiti na suzbijanje nepismenosti u Osijeku dok će se ostatak slati Klubu ABC u Zagreb za pomoć ostalim hrvatskim krajevima. Također je odlučeno kako će se nakon toga krenuti s poučavanjem. Zatim je izabran međudruštveni odbor čija je zadaća bila provođenje te akcije. U odbor je bila izabrana i gospođa Škuljević kao predstavnica Hrvatske žene.²²²

Udruga Hrvatska žena svake je godine obavezno sudjelovala u Tijelovskoj procesiji u lipnju te na proslavi obljetnice mučeničke smrti Zrinskog i Frankopana krajem travnja. Za blagdan Tijelova članice su prvo prisustvovala svečanoj misi u župnoj crkvi, a zatim bi se priključile procesiji gradom.²²³ Tom su se prilikom trebale pokazati u narodnim nošnjama.

Također, prilikom Zrinsko-Frankopanske proslave članice su trebale prisustvovati svečanoj svetoj misi, a na svojem su redovitom društvenom sastanku iskazale dužnu počast uspomeni na tragičnu smrt Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana preko čitanja djela posvećenih njima ili pak prigodnog predavanja.²²⁴ Predavanja su se znala održavati i u prostranoj dvorani Hrvatskog sokola.

Članice Hrvatske žene sudjelovale su u mjesecu srpnju korporativno i na proslavama rođendana i imendana dr. Vlatka Mačeka.²²⁵ Obilježavao se i dan rođenja braće Radić, 11. lipnja.²²⁶ Uglavnom, Hrvatska žena sudjelovala je u obilježavanju tih dana i tako što se uključivala u organizirane sabirne akcije.²²⁷ Također, udruga je pozivala svoje članice na sudjelovanje na misama zadušnicama za Stjepana Radića.²²⁸ U izvještajima s održavanja političkih skupova HSS-a u Osijeku ne nalazi se ime udruge Hrvatska žena, no to ne znači da nisu

²²¹ Suzana Leček, "Seljačka sloga i prva kampanja opismenjivanja u Hrvatskoj (1937.-1941.)", *Hereditas rerum Croaticarum ad honorem Mirko Valentić* (Zagreb, 2003), 292.-301.

²²² "Suzbijanje nepismenosti u Osijeku", *Hrvatski list* 18/1937., 297 (27.10.1937.), 9.

²²³ "Proslava Tijelova u Gornjem gradu", *Hrvatski list* 20/1939., 154 (7.06.1939.), 13.

²²⁴ "K obljetnici smrti Zrinskog i Frankopana", *Hrvatski list* 8/1927., 117 (28.04.1927.), 6.

²²⁵ "Raspored povorke na proslavi rođendana i imendana dra Mačeka, dne 16. srpnja", *Hrvatski list* 20/1939., 192 (15.07.1939.), 13.

²²⁶ "Proslava rođendana braće Radić", *Hrvatski list* 20/1939., 155 (8.06.1939.), 13.

²²⁷ "Plodan rad 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 22/1941., 9 (9.01.1941.), 16.

²²⁸ "Hrvatska žena", *Hrvatski list* 16/1935., 204 (5.08.1935.), 4.

prisustvovala pojedinačno. Ipak, nakon obnove političkog života 1935. članice udruge redovito su bile prisutne na događajima vezanima uz stranku. Tu se njihova nazočnost zahtijevala dok još nisu dobile pravo glasa te nisu mogle prisustvovati političkim sastancima stranke.²²⁹

Hrvatski dom u Gornjem gradu

Inicijativa za gradnju javila se jer osječka društva nisu imala adekvatne prostore u kojima bi se mogla nesmetano sastajati. Tako je i Hrvatska žena morala nekoliko puta mijenjati lokaciju svojih društvenih sastanaka, a također i termine. U Dom su se trebala smjestiti sljedeća društva: Hrvatski sokol, Hrvatska žena, Hrvatsko pjevačko i glazbeno društvo Kuhač, Hrvatsko pjevačko društvo Zrinski, Hrvatsko tamburaško društvo Zvonimir.²³⁰

Brojne proslave i akcije Hrvatske žene organizirane su sa svrhom skupljanja novčanih priloga za fond za gradnju Hrvatskog doma u osječkom Gornjem gradu (dosad navedeno u tekstu). Sama udruga bila je i inicijator osnivanja fonda te je ta ideja bila jako dobro podržana od ostalih osječkih društava, ali i od osječkog građanstva koje je, zajedno s članicama Hrvatske žene, redovito u fond uplaćivalo svoje priloge što se može iščitati iz obavijesti objavljenih u *Hrvatskom listu*. Nakon što je osnovan fond za gradnju Hrvatskog doma, osnovan je i međudruštveni odbor čija je zadaća bila vođenje svih potrebnih poslova.²³¹

Godine 1928. ustupilo je gradsko zastupstvo besplatno zemljište na Šokčevićевой obali kraj kina Urania na kojem se Hrvatski dom trebao izgraditi. Nakon toga bio je raspisan natječaj na kojem je iste godine nagradu za najbolji nacrt objekta osvojio Alfred Albini.²³² Ipak, usred gospodarske krize koja je uslijedila ravnateljstvo Hrvatskog doma d.d. odustalo je od izgradnje nove zgrade te je 1933. odlučilo otkupiti palaču Maksimović. Tada je i Hrvatska žena u novouređenim prostorijama Hrvatskog doma dobila svoje prostorije te 1934. u njima prvi put održala svoju redovitu glavnu skupštinu. Dom je tako postao žarište hrvatskog narodnog i kulturnog djelovanja u Osijeku.

²²⁹ Suzana Leček, “‘Dosada se samo polovica hrvatskog naroda borila’. Hrvatska seljačka stranka i žene (1918.-1941.)”, *Historijski zbornik* 59/2006, 116.-118.

²³⁰ “Gradnja Hrvatskog doma u Osijeku”, *Hrvatski list* 9/1928., 168 (17.06.1928.), 11.

²³¹ “Gradnja Hrvatskog Doma u Osijeku gor. gradu”, *Hrvatski list* 9/1928., 161 (10.06.1928.), 3.

²³² “Gradnja ‘Hrvatskog doma’ približuje se svom oživotvorenju”, *Hrvatski list* 9/1928., 134 (13.05.1928.), 6.

Društveno djelovanje za vrijeme NDH

Nakon osnivanja Nezavisne Države Hrvatske 10. travnja 1941. neka su društva prestala s radom. Udruga Hrvatska žena nastavila je još kratko vrijeme svoje društveno djelovanje.

Članice su nastavile održavati svoje redovite društvene sastanke. Tako su, sa sastanka održanog 14. svibnja 1941., poslale brzojavni pozdrav Poglavniku te su mu čestitale na uspostavi NDH.²³³ Zatim iz poziva na sastanak u lipnju 1941. saznajemo da su predstavnice udruge Hrvatska žena iz cijele Hrvatske bile primljene kod Poglavnika nakon čega su održale i sjednicu u Zagrebu.²³⁴ Na sjednici je potpredsjednica zagrebačke Hrvatske žene Marija Kumičić održala zanimljivo i poučno predavanje o ulozi hrvatske žene i majke u obiteljskom i narodnom životu te je naglasila kako majke trebaju odgajati zdravi naraštaj pun moralnih i nacionalnih osobina, jer se tako stvaraju pravi rodoljubi. Također, predložila je da se uz Majčin dan počne slaviti i Očev dan, jer su očevi glave obitelji. Nakon predavanja, članice su pošle u Šestine gdje su se poklonile grobu Ante Starčevića.²³⁵ Osim tog predavanja u Zagrebu, članice osječke Hrvatske žene slušale su, na redovitim sastancima, o buni u Rakovici i Eugenu Kvaterniku²³⁶ te, primjerice, o životu žene u antičkom Rimu.²³⁷

U temama ovih predavanja sada se ocrtava nova ideologija koja svoje korijene vuče iz Hrvatske stranke prava u kojoj je Ante Pavelić polako zauzimao sve značajniju ulogu. Pravaška tradicija u svojem je programu isticala zahtjev za stvaranjem samostalne hrvatske države te se ustaški pokret pozivao na političke misli Ante Starčevića nalazeći tako u pravaštvu ishodište svog programa.²³⁸

Osim sastanaka, udruga je nastavila organizirati svoje tradicionalne proslave. Tako je u svibnju bio obilježen Majčin dan, ali ovaj put istaknulo se doglavnikovo prigodno predavanje. Dr. Mile Budak, ministar za bogoštovlje i nastavu, održao je preko zagrebačke radiostanice govor na temu "Zašto su hrvatske majke tako velike u mojim književnim djelima".²³⁹ *Hrvatski list* govor je objavio u cijelosti, a u njemu je najveći naglasak stavljen na divljenje

²³³ "Brzojavni pozdrav osječke 'Hrvatske žene' Poglavniku", *Hrvatski list* 22/1941., 133 (15.05.1941.), 14.

²³⁴ "Iz društva Hrvatska žena.", *Hrvatski list* 22/1941., 171 (23.06.1941.), 14.

²³⁵ "Nove težnje i dužnosti 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 22/1941., 172 (24.06.1941.), 11.

²³⁶ "Iz društva 'Hrv. žena'", *Hrvatski list* 22/1941., 281 (10.10.1941.), 20.

²³⁷ "Predavanje na sastanku 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 23/1942., 20 (23.01.1942.), 15.

²³⁸ Hrvoje Matković, *Povijest Nezavisne Države Hrvatske* (Zagreb, 2002), 29.-39.

²³⁹ "Doglavnikovo predavanje povodom Majčina dana", *Hrvatski list* 22/1941., 126 (8.05.1941.), 9.

majci te poštovanje. Obilježena je bila i jubilara 20-godišnjica djelovanja osječke udruge Hrvatska žena.²⁴⁰ Tom su se prilikom svi prisjetili samih početaka društvenog djelovanja te svih zasluga i dobrih djela koje je udruga učinila kroz dvadeset godina djelovanja. Zatim je organizirala svoju tradicionalnu pokladnu zabavu čija je svrha bila skupiti sredstva kojima će se pomoći siromašnima.²⁴¹ Kao i svih prijašnjih godina, zabava je bila dobro posjećena te prepuna prekrasnih narodnih nošnji. Osječke žene obilježile su na svečanom sastanku udruge i osamdeseti rođendan svoje predsjednice Josipe Glembay, koja je umrla u mjesecu studenome 1941.²⁴²

Članice su nastavile sa svojim dobrotvornim radom. Sada su se prilagodile ratnim potrebama pa su organizirale sabirne akcije s prigodnim prodajama čime su skupljale novac za vojničku siročad.²⁴³ Sudjelovale su i u akciji skupljanja starih krpa koje su se zatim slale u tvornice na preradu, nakon čega su se iz njih proizvodili gunjevi za vojsku.²⁴⁴ Osim krpa, skupljale su i tople odjevne predmete te su ih i same plele.²⁴⁵ Akcije su bile vrlo uspješne. Udruga Hrvatska žena nastavila je i s prisjećanjem na pokojne članice na misama za dušnicama, sudjelovanjem u Zrinsko-Frankopanskoj proslavi i proslavi blagdana Tijelova te sa suradnjom s drugim osječkim društvima.

U *Hrvatskom listu* objavljen je 4. lipnja 1942. poziv svim hrvatskim društvima u Osijeku preko kojega ih se molilo da Hrvatskoj društvenoj zajednici dostave podatke o radu svog društva.²⁴⁶ Udruga Hrvatska žena ispunila je sve uvjete objavljenog poziva. Nakon toga uslijedili su pozivi članicama na predavanja. Zatim je profesorica Irena Javor, Upravna zapovjednica ženske loze Hrvatskog ustaškog pokreta iz Zagreba, održala 29. kolovoza 1942. u dvorani gornjogradskog Hrvatskog doma, predavanje svim osječkim ženskim udrugama o potrebi osnivanja tabora ženske loze Hrvatskog ustaškog pokreta u Osijeku, tj. stapanja u novu udrugu. Naglasila je kako je u ratnim vremenima najvažnije složno djelovati kako bi se osigurala sretna budućnost domovine.²⁴⁷ Govorila je i o ulozi Hrvatice kao žene i majke, koja mora odgajati svoju djecu u hrvatskom duhu te djelovati onako kako to želi Poglavnik, a što će najbolje

²⁴⁰ "20-godišnjica 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 22/1941., 275 (4.10.1941.), 18.

²⁴¹ "Zabava 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 23/1942., 22 (25.01.1942.), 25.

²⁴² "Proslava rođendana gđe Josipe Glembay", *Hrvatski list* 22/1941., 210 (31.07.1941.), 18.

²⁴³ "Sabirna akcija društva 'Hrvatska žena'", *Hrvatski list* 22/1941., 275 (4.10.1941.), 17.

²⁴⁴ "Apel 'Hrvatske žene'", *Hrvatski list* 22/1941., 288 (17.10.1941.), 17.

²⁴⁵ "'Hrvatska žena' u radu za naše borce", *Hrvatski list* 23/1942., 22 (25.01.1942.), 28.

²⁴⁶ "Poziv svim hrvatskim društvima u Osijeku", *Hrvatski list* 23/1942., 129 (4.06.1942.), 15.

²⁴⁷ "Veliki sastanak svih Hrvatice grada Osijeka", *Hrvatski list* 23/1942., 204 (29.08.1942.), 13.

znati čitajući njegove govore.²⁴⁸ Prisutne članice ženskih udruga odmah su, nakon predavanja, izrazile želju da se što prije započne s radom i sastancima, pa su ispunile pristupnice. One koje nisu prisustvovalе sastanku, upisati su se mogle u ustaškom stožeru.²⁴⁹ Tako su članice osječke udruge Hrvatska žena trebale postati članicama ženske loze HUP-a. Nepoznata mi je činjenica koliko je članica udruge pristupilo HUP-u, no nakon ovog sastanka u *Hrvatskom listu* više se ne pojavljuju vijesti o radu udruge. U mjesecu studenome objavljena je obavijest o održavanju mise zadušnice za pokojnu predsjednicu Josipu Glembay ispod koje stoji potpisana tajnica udruge Hrvatska žena Ema Linzbauer, izabrana na glavnoj skupštini 1941. godine, no sama udruga Hrvatska žena ne spominje se više nijednom.²⁵⁰

Udruga Hrvatska žena je, zajedno s udrugom Katarina Zrinski, službeno prestala djelovati prema “Zakonskoj odredbi o imovini razpuštenih ili preustrojenih društava”, objavljenoj u *Narodnim novinama* 5. svibnja 1943.²⁵¹

Zaključak

Udruga Hrvatska žena djelovala je vrlo uspješno na kulturnom, prosvjetnom, humanitarnom i nacionalnom polju, čime je uvelike doprinosila javnom životu grada Osijeka. Tijekom svojeg djelovanja od 1921. do 1943. redovito je poticala svoje članice, ali i cjelokupno osječko stanovništvo, na razvijanje nacionalne svijesti te ljubavi prema svemu što je hrvatsko, zatim na razvijanje duhovnih vrijednosti, čovječnosti i društvenosti. Okupljala je članice iz svih redova osječkog društva te ih je educirala o različitim aspektima ljudskog djelovanja putem zanimljivih predavanja i omogućila im djelovanje kako na kulturnom tako i humanitarnom polju (društveni sastanci i zabave, humanitarne akcije, javne manifestacije). Svojim napornim i ustrajnim radom članice udruge nizale su tijekom 22-godišnjeg djelovanja brojne uspjehe unatoč tome što je udruga u prvim godinama djelovanja bila čak dvaput raspuštena (1922. i 1923.) te su članice nakratko djelovale unutar Kluba Hrvatica (1924.-1925.) koji je zadržao svrhu društvenog djelovanja Hrvatske žene. Članice su se angažirale u različitim prilikama i pokazale svoje sposobnosti i kvalitete pojedinačno, ali i u suradnji s drugim osječkim društvima. Tako je udruga Hrvatska žena osnovala fond za gradnju Hrvatskog doma u Osijeku te je zaslužna i za

²⁴⁸ Uspostavom NDH došlo je do velikih promjena i na području kulturnog i društvenog života. Nova vlast nastojala je sve sfere društva staviti pod svoju kontrolu, a posebno razne oblike sastajanja (znači i udruge).

²⁴⁹ “Sastanak osječkih Hrvatica”, *Hrvatski list* 23/1942., 206 (1.09.1942.), 13.

²⁵⁰ “U sriedu dne 4. studenoga ...”, *Hrvatski list* 23/1942., 260 (3.11.1942.), 15.

²⁵¹ “Zakonska odredba o imovini razpuštenih ili preustrojenih društava”, *Narodne novine* 107/1943., 101 (5.05.1943.), 1.

redovito obilježavanje Majčinog dana. Time su članice dokazale da nisu samo vrsne domaćice i dobre majke što je obilježilo njihovo izlaženje iz uskog obiteljskog kruga djelovanja.

Među najznačajnijim članicama udruge Hrvatska žena bila je dugogodišnja predsjednica udruge Josipa Glembay koja je od samog početka kao ovlaštena povjerenica zagrebačke središnjice udruge svojim ustrajnim radom doprinosila osnivanju podružnice udruge u Osijeku dok ju je kasnije uspješno vodila sve do svoje smrti 1941.

U dosadašnjoj literaturi koja obrađuje tematiku ženskih udruga vrlo je malo podataka o djelovanju Hrvatske žene u Osijeku, pa se rad stoga temelji na malobrojnoj arhivskoj građi koja se sastoji od društvenih pravila i nekoliko zapisnika vezanih uz osnivanje osječke podružnice te vijestima, obavijestima i izvještajima prikupljenima u vodećim osječkim dnevnim novinama pod nazivom *Hrvatski list (Hrvatski glas)*. Upravo je ta građa vrlo značajna za davanje odgovora na određena pitanja vezana uz djelovanje udruge, pa stoga nije isključeno da će buduća istraživanja dopuniti spoznaje navedene u ovom radu.

Summary

CROATIAN WOMAN SOCIETY IN OSIJEK (1921-1943)

During its 22 years of existence mostly in the interwar period, the Croatian Woman Society performed a very successful work in cultural, educational, humanitarian and national field, significantly contributing to public life in Osijek. During its work, from 1921 to 1943, the Society encouraged its members, as well as the rest of the population of Osijek, to build national spirit and love for everything that was Croatian, to develop spiritual, humanitarian and social values. The Society's members belonged to all ranks of Osijek society. The Society educated them on the various possibilities of action through interesting lectures and enabled them to work in cultural and humanitarian field (meetings and parties, humanitarian actions, public manifestations). Through their hard and diligent work, the members of the Society had much success during their 22 years of work in spite of being disbanded twice during the first couple of years (in 1922 and 1923), at which times the members were meeting as part of Croatian Women's Club (1924-1925) that also fostered the social work of the Croatian Woman Society. The members were active on various occasions and they manifested their capabilities and qualities individually, as well as in cooperation with other Osijek societies. For example, the Croatian Woman Society established the fund for the building of Croatian House in Osijek and started celebrating Mother's Day on a regular basis. These activities proved the members as more than just excellent housewives and good mothers and marked their stepping out from the narrow family circle.

One of the most prominent members of the Croatian Woman Society was its long-term president Josipa Glembay, an authorised trustee of the Zagreb headquarters of the Society, who contributed through her persistent work to founding of the Society's branch in Osijek and successfully led it until her demise in 1941.

Existing works covering the topic of female associations provide us with little data on the work of Croatian Woman Society, so the paper is based on scarce archival sources consisting of societal rules and several minutes related to the founding of the Osijek branch, as well as news, notifications and reports collected from the leading Osijek daily newspaper called *Hrvatski list (Hrvatski glas)* ("The Croatian Newspaper / The Croatian Voice"). This latter type of sources is irreplaceable in finding answers to certain questions related to the functioning of the Society, so it is possible that the subsequent research will shed a new light on the findings presented in this paper.

(Prijevod sažetka: Rebeka Vujasinović)

Key words: association, Croatian Woman (Hrvatska žena), Croatian Women's Club (Klub Hrvatica), Osijek, Josipa Glembay, Mother's Day, Croatian House.